

КУЛЬТУРА – 2018: ПІДСУМКИ

(оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернету та неопублікованими документами за 2018–2019 рр.)

Україна переживає нині складний, але водночас надзвичайно цікавий та динамічний період. І цього року про нашу країну знов говорили не лише через призму війни, а й звернули увагу на наші досягнення в кіно, музиці, візуальному мистецтві, літературі, дизайні тощо.

Вітчизняні ЗМІ, підсумовуючи найбільш значущі події року в дискурсі їхнього політичного та соціокультурного значення для країни, важливим досягненням, передусім стратегічного характеру, назвали *Об'єднавчий собор від 15 грудня*, під час якого відбулось офіційне визнання автокефальної Православної церкви України – саме у зв'язку з цією довгоочікуваною перемогою рік, що минув, глава нашої держави П. Порошенко поставив в один ряд із 1991-м, коли було проголошено незалежність України. Щодо історичної ваги цієї події – її масштаб та велич українці оцінити ще, мабуть, не в змозі, але цю боротьбу й дату будуть вивчати в школах майбутнього. Тим часом словник сучасної української мови та сленгу «Мислово» обрав *«томос» словом 2018 року* [1; 2].

З'явився власний бренд України – *Ukraine Now*. Затвердження офіційної державної айдентики стало ще одним кроком на шляху впізнаваності України у світі. Вітчизняна креативна агенція Vanda Agency, яка розробила айдентiku, отримала схвальні відгуки від професіоналів, виборовши в 2018-му престижну дизайнерську премію Red Dot Design Award, і до кінця року встигла презентувати проект *Ukraine Now* у кількох країнах Європи [3].

Завершився *перший етап децентралізації*, завдяки якій значно зросли місцеві бюджети, а сучасні культурно-мистецькі проекти та інші, часом унікальні, місцеві ініціативи з'явилися у найвіддаленіших куточках нашої держави.

Дуже високо оцінили експерти й здобутки *українського кінематографа*, який цього року знов було відзначено нагородами на світовому кіноринку. Тільки за підтримки Державного агентства з питань кіно (Держкіно) в 2018 році було створено рекордну кількість повнометражних фільмів вітчизняного виробництва – 48, з них у прокат вийшло 35. У цьому контексті зокрема зазначаєть-

ся, що чи не вперше за час існування новітньої Української держави уряд відмовився від залишкового принципу фінансування культури, що й дало позитивні результати [1; 4].

Ще одне ключове досягнення року – це стрімкий *приріст якісного українського мовного контенту*. «Перевиконання мовних квот говорить про одне: їх введення повністю відповідає громадському запиту... А мова наша українська просто стала модною на радіо, телебаченні, в суспільстві», – констатував Президент України П. Порошенко [5; 6].

Однак у травні 2018 року мас-медіа повідомили прикру новину: ув'язнений з політичних мотивів в Російській Федерації український кінорежисер, сценарист, письменник та громадський діяч *О. Сенцов розпочав голодування на підтримку незаконно утримуваних в РФ українців*. Півроку люди в нашій країні та по всьому світу стежили за його станом здоров'я, що постійно погіршувався, однак Сенцов не здавався. Звільнити режисера просили, зокрема, європейські й американські чиновники та культурні діячі вищого ешелону. Та хоч як би світ не співпереживав митцю і не боровся за його звільнення, Кремль не пішов на поступки. «Лишається сподіватися, що у підсумках 2019 року ситуація повернеться на 180 градусів і ми побачимо Олега Сенцова на Батьківщині», – написала О. Артеменко, автор національного інформаційного агентства «Укрінформ» [3].

Водночас переважна більшість видань подає формат культурних підсумків як погляд на успіх – це і сміливі проекти, і окремі успішні особистості, й впливові українські культурні інституції. Отже, нижче наведено версії «успішних» і «успішного» в культурі – 2018 від українських експертів – критиків, журналістів, діячів культури та мистецтва [7].

Рік, що минув, дійсно був насичений вартісними зрушеннями, зокрема він запам'ятався діяльністю **новостворених профільних інституцій**, які мають уособлювати зміни у сфері культури після Майдану:

- *Український культурний фонд*, що нині асоціюється в суспільстві зі стартом прозорої інституційної підтримки культурних ініціатив, та який з поданих 716 заявок (міжнародних, національних та індивідуальних проектів) за підсумками конкурсу профінансував 293 проекти на суму майже 149 млн грн. Звісно, без критики роботи Фонду не обійшлося, але можна з впевненістю сказати, що його функціонування загалом і конкурси, що могли похвалитися прозорістю та компетентністю зокрема, – це одна з безперечних «перемог» культурного сектору.

- *Український інститут*, покликаний формувати імідж нашої держави за кордоном (щоправда, цей аналог Британської ради, Гете-Інституту, Французького інституту та інших установ, які існують в європейських країнах вже понад 50 років, постав аж на 27-му році нашої незалежності).

- *Інститут книги*, головним досягненням якого в цьому році можна назвати проведення конкурсу на закупівлю книг в українські бібліотеки (якість проведення високо оцінили в професійному середовищі) та організацію стенду

на Франкфуртському ярмарку, втім, як зазначають експерти, через звільнення першого директора й фактичної бездіяльності призначеного профільним міністерством виконуючого обов'язки, діяльність установи було поставлено на режим очікування.

У чарт інших найуспішніших, за версією експертів культурно-мистецького середовища, інституцій також увійшли:

- *Національний центр Олександра Довженка* як приклад вдалої розбудови культурного осередку нового формату, причому зміни торкнулися не лише інтер'єру (восени Довженко-Центр відкрився після капітального ремонту), а також і його подієвого наповнення – відтепер у центрі регулярно проходять кінопокази, освітні події, екскурсії фільмофондом, кіноперформанси та заходи для дітей.

- «*Сцена б*» – загальнодоступний театральний майданчик з інноваційним змістом та відкритими можливостями для молодих режисерів, драматургів, продюсерів.

- *Національний історичний музей*, який у 2018 році зробив свій внесок у розбудову ідентичної української пам'яті.

- *Pinchuk Art Centre* – інституція, що приділяє багато уваги розвитку культурної освіти дитячої та підліткової аудиторій.

- «*Промприлад. Реновація*» – приклад гармонійного розвитку регіонального культурного центру, який працює на перетині чотирьох напрямів розвитку регіону: нової економіки, урбаністики, сучасного мистецтва та освіти [3; 7; 8; 9; 11; 12].

Загалом кажучи, культурний рік – 2018 ознаменувався розквітом **проектів децентралізації**. Увагу преси та інтернет-видань зокрема привернули такі події та місцеві ініціативи:

- відкриття *Музею сучасного українського мистецтва Корсаків* у місті *Луцьк* (назвавши музей своїм прізвиськом, родина лучан взяла на себе чималу відповідальність, і навіть щодо утримання цієї «інституції нового покоління»), мета – побороти провінційність і вивести місто на вищий рівень засобами мистецтва;

- набирає сили та масштабу форум «*Слобода Культ*» (цього року відбувся в *Ужгороді* та *Мукачевому*);

- фестиваль «*Конструкція*» в *Дніпрі* вже кілька років поспіль залишається одним із визначних культурних проектів країни, а 2018-го ще й відзначився «неймовірною» вечіркою в *Палаці Ілліча*, одній з найбільших будівель у стилі конструктивізму в Україні, що стало важливим кроком на шляху до її збереження;

- активна діяльність у регіонах «*Іншої освіти*» – сучасної культурно-просвітницької ініціативи;

- *Міжнародний фестиваль кіно та урбаністики «86»* у *Славутичі* та «*Гамселить*» в *Тернополі* – довели, що фестивальний формат культурних проектів, може бути дієвим в контексті децентралізації;

- дослідницький проект «Плюс/Мінус» в *Северодонецьку* – місцева ініціатива пропонує формат арт-резиденції, кіновечірок та вечірок електронної музики, а також досліджує візуальний матеріал сімейних фотохронік у контексті роботи з локальною пам'яттю Донбасу;

- співпраця ініціативи *ДЕ НЕ ДЕ* з *Кмитівським музеєм радянського образотворчого мистецтва імені Й. Д. Буханчука*, що в селі Кмитів Коростишівського району Житомирщини. Є. Моляр, дослідниця мистецтва: «Для нас із колегами з ініціативи *ДЕ НЕ ДЕ* це серйозний виклик, з одного боку. А з другого – всі наші доробки останніх років, напевно, можуть бути корисними для музею, для пошуку нових способів репрезентації радянського та його критичного переосмислення» [7; 8; 11; 13; 14; 15].

Протягом року було реалізовано низку заходів, спрямованих не лише на підтримку української мови, а й на розвиток, виробництво **україномовного друкованого, аудіо- та відеопродукту**. Наразі сформовано цілісну й ефективну політику розвитку української книги, українського кіно, української музики, тож бачимо плоди такої роботи. «Нам завжди казали, що ми не здатні конкурувати з російськими книгарнями. В українських книгарнях зараз нарешті з'явилося багато видань українською мовою. Чому? Бо їх почали купувати, а російськомовні – припинили», – підкреслив П. Порошенко.

Статистика свідчить, що сьогодні україномовні книги та брошури становлять майже 78 % від загального обсягу, а російськомовні – 15 %. Набагато помітнішим стає український продукт на телебаченні. За даними моніторингу ефіру загальнонаціональних мовників у 2018 році в середньому частка програм українського виробництва складала вже 79 %. На місцевому та регіональному рівні фактична частка програм новин державною мовою складає 99 %, а у Волинській, Кіровоградській, Рівненській, Чернігівській, Черкаській, Хмельницькій областях цей показник сягнув 100 %. Крім того, вже є українські серіали, власні музичні шоу. Цьому теж сприяли законодавчі вимоги, а також позиція глядачів, які змушують національний продукт все більше і більше звучати українською. Втім, як інформує член Національної ради з питань телебачення і радіомовлення С. Костинський, щоб забезпечити виконання закону про мовні квоти, Національній раді довелося оштрафувати 21 радіостанцію на суму понад 1,7 млн грн [16; 17; 18].

Отже, квоти діють. І вони не лише відгороджують нас від кремлівської інформаційної експансії, а й перетворюють Україну з екс-колонії на справді незалежну державу з цікавим культурним продуктом для інших. Звісно, говорити про якийсь великий успіх ще зарано, адже це тільки тенденції, проте вони позитивні [19].

Резонансні музичні події року. Власну добірку важливих заходів, що презентують *класичне музичне мистецтво – 2018*, підготувала О. Стельмашевська, автор газети «День»:

- *«Портрет Лінкольна»* – симфонічна поема американського композитора Аарона Копленда, яка прозвучала влітку на Софійській площі в Києві у межах міжнародного проекту *«Шляхи дружби»*;

- понад 300 музикантів з Італії та України виконали музику Дж. Верді *ореп аїг*, символічно поєднавши Равенну, одне з найдавніших міст Європи, з Києвом – у музичному проєкті *всесвітньо відомого диригента Рікардо Муті*, тож для України цей захід став *безпрецедентною колаборацією артистів категорії «А»*: оперних зірок Л. Монастирської та С. Магери з маестро Муті, симфонічного оркестру Національної опери України і Молодіжного оркестру Луїджі Керубіні з Італії, артистів Маріупольського муніципального оркестру «Ренесанс», хору Національної опери України, камерного хору «Кредо», ансамблю класичної музики ім. Б. Лятошинського, студентів Національної музичної академії України та Маріупольського коледжу мистецтв;

- *соціально відповідальний бізнес почав активно підтримувати культурні ініціативи типу Kharkiv Music Fest*, який розширив рамки звичайного класичного фестивалю завдяки унікальним мультижанровим концертам на нестандартних концертних майданчиках, а також просвітницьким і соціальним програмам за участі музикантів з усього світу;

- проєкт *«Український прорив»* «вистрелив» у Львові потужним та оновленим *Міжнародним фестивалем оперного мистецтва імені Соломії Крушельницької*, який у 2018 році проходив за грантової підтримки *Українського культурного фонду*;

- *Фонд Одеської національної опери* – створено для пошуку фінансування нових постановок, просування театру в Європу та утвердження Одеси в статусі міста – оперної перлини України;

- *осучаснення українських оперних традицій*: двигуном новацій у Львівській опері цього року став В. Вовкун, який запросив до співпраці режисерів та хореографів з-за кордону: над постановкою *«Лоенгрін»* Вагнера працювали команди з Німеччини та Австрії; над серією одноактних балетів *«Весна священна»* і *«Пульчинела»* І. Стравінського – італійський балетмейстер Марчело Алджері та головний балетмейстер нью-йоркського *«Метрополітен-опера»* О. Ратманський; також він ініціював спільний з Варшавською народовою оперою проєкт *«Казки Гофмана»* Жака Оффенбаха;

- *південно-західний альянс одеського та львівського оперних театрів* (прем'єра *«Набукко»* Джузеппе Верді від львівської команди режисерів-постановників на сцені Одеської опери і великі обмінні гастролі) наочно довів: *українським оперним та музичним театрам необхідно об'єднуватися* заради знакових постановок, творчих проривів, гастролей і фестивалів;

- *потужним стартовим майданчиком для молодих режисерів* став міжнародний конкурс-лабораторія *Musical Art Project*, який відбувся з ініціативи Б. Струтинського, генерального директора – художнього керівника Національної оперети України, адже переможець творчого змагання отримує грант на

здійснення власної постановки – все це дає підстави говорити про бурхливий та, навіть, *революційний розвиток музичного театру в Україні* [20; 21].

Насправді успішних прикладів багато, взяти хоча б перший в Україні конкурс молодих композиторів у галузі оперної та балетної музики, організований «Схід Опера» за підтримки УКФ, – як відмітили експерти, подію можна оцінити як *авангард українського музичного театру*. «Дуже важливо відзначити роль „Схід Опера”, тому що саме тут сьогодні закладається майбутнє оперного мистецтва в Україні. Я захоплений цією ініціативою і захоплений Україною, тому що далеко не в кожній країні Європи сьогодні є такий конкурс. Ви ще самі, можливо, не розумієте, що ви зробили, адже сюди можуть з’їжджатися композитори з усього світу», – зазначив член міжнародного журі конкурсу, іспанський композитор Августин Кастілья-Авіла, який наразі керує Sommerakademie Mozarteum у Зальцбурзі, Австрія. В свою чергу, представник від України в журі, композитор С. Пілютіков вважає, що організація подібного змагання для молоді великим театром (Харківським національним академічним театром опери та балету ім. М. В. Лисенка) – це *унікальна ініціатива* не тільки для України. «Я вітаю харківський театр з такою проривною подією, це дуже круто і дуже почесно для Харкова. Ви стаєте в авангарді оперного мистецтва, оскільки такого конкурсу немає в інших містах України і немає в довколишніх країнах», – сказав він [22].

І, нарешті, *Опера-реквієм «Йов» І. Разумейка та Р. Григоріва* в постановці В. Троїцького – приклад успіху в руслі нової опери. У 2018-му ця постановка від музично-театральної формації *NOVA OPERA* вперше увійшла в топ-10 *найкращих сучасних опер світу*. Почесне журі конкурсу Music Theatre NOW відзначило музичний проект за нестандартність та оригінальний підхід до існуючих форм, обираючи найкращих з-поміж 436 творів з 55 країн світу. «Творці опери „Йов” – найчесніше та музично глибоко переглядають класичну форму ораторії та реквієму. „Йов” розвивається в дусі спільності та чистої віри у силу трансформації людського голосу», – наголосила драматург Кристіан Лада (Брюссель, Бельгія) [23; 24; 25; 26].

Здавалося б, у вкрай несприятливих для розвитку музичної індустрії умовах, передусім мається на увазі геополітична криза, в цьому році вітчизняний *шоу-бізнес* показав чимало позитивного – це гучні дебюти й шалена мода на пісні українською, це відродження премій та розквіт музичних медіа, крім того, це нові цікаві тренди й, безперечно, успіх «наших» за кордоном.

За традицією, що вже склалася, Президент України назвав свої найулюбленіші пісні року, що минув. У рейтинг потрапили: *Джамала* з піснею «Крила», *ОНУКА* з піснею «STRUM», *ТНМК* – «Янголи», «Лінія Маннергейма» – «Де твоя Лінія?», «Антитіла» – «Лови момент», «Один в каное» – «Ікони», а також *KAZKA* з піснею «Плакала» – гіперуспіх цього проекту заслуговує на окрему розповідь, адже композиція «Плакала» стала беззаперечним хітом, що побив усі можливі рекорди в чартах: спочатку трек увійшов у топ-20 світового чарту й топ-10 українського чарту сервісу Shazam, а незабаром вже став пер-

шою україномовною піснею, яка очолила рейтинг YouTube, набравши за три місяці понад 100 мільйонів переглядів, кількість яких стрімко зростає з кожним днем. *Відео стало найпопулярнішим в Україні у 2018 році.* Цей успіх навіть спонукав слухачів до створення кавер-версій пісні, бо тільки в Instagram можна знайти понад 2,5 тисячі роликів, які записували фанати гурту з України, Росії, Білорусі та Казахстану [3; 27; 28; 29; 30].

В чому *прогрес української музичної індустрії* – досліджував головний редактор Karabas LIVE І. Панасів, за словами якого нам ще далеко до світових стандартів: бракує фінансів, подекуди слухачам минуле цікавіше, ніж сьогодення та майбутнє, а тимчасом «організм росте і розвивається, під напівзотлілими шароварами і малиновими піджаками 90-х проглядається стильний сучасний образ... давайте рахувати бали»:

- *Квоти працюють.* Найкорисніше, що можуть дати радіоквоти на україномовну музику, це стимулювати створення локального мейнстріму нового типу. Порівнюючи показники українського мейнстріму до квот і після них: до 2017-го у нас в україномовному поп-прошарку не було таких «козирів», як TAYANNA, The Hardkiss, KADNAY, Pianoбой, С. Бабкін, LAUD і KAZKA, а тепер є. Крім того, вперше за багато років однозначним хітом року в країні стала україномовна пісня – це ланки одного ланцюга.

- *Талант-шоу теж працюють.* Закиди в дусі «Ну, і де всі ці телезірки-одноденки з „Голосу країни” та „Х-фактора”?» втратили свою актуальність, адже YUKO, TAYANNA, LAUD, Alina Pash, Michelle Andrade, Constantine, MARUV, INGRET, MELOVIN, KAZKA – всі вони звідти. І кожен на сьогодні має власний образ і свою територію на українській сцені. Частина з них поки не має великого успіху, але частина – вельми активно прогресує. Саме ці вихованці жорсткої школи талант-шоу – найближче майбутнє нашої поп-музики.

- *Премій все більше.* Пора вже позбутися стереотипів і зрозуміти, що об’єктивних нагород не буває. M1 Music Awards, Jager Music Awards, YUNA, The Best Ukrainian Metal Act, премія «Радіо Аристократи» – це сума суб’єктивностей живих людей з персональними вподобаннями. Але всі премії – кожна по-своєму – прискорюють прогрес і, називаючи своїх кращих, дають точки опори.

- *Бренди стають ближче.* ONUKA знімалася в рекламному блокбастері. KAZKA каталася в турі зі спонсором. MONATIK на честь новорічних свят заспівав українською. Пісні Brunettes Shoot Blondes і 5Vymir звучали в роликах на центральному ТБ. У The Hardkiss перед шоу в столичному Палаці спорту був цілий парад локацій бізнес-партнерів. І. Дорн зробив кілька кліпів в колабораціях з великими компаніями. І з кожним роком точок дотику все більше, а значить, більшає можливостей у музикантів.

- *Гонка шоу-озброєнь.* Артисти, які підкорюють найбільші зали, намагаються зробити це якомога красивіше. Вражає їх сміливість і вміння жертвувати грошима – багато хто робить це, залишаючись у результаті в фінансовому мінусі навіть у разі аншлагу. За останні два роки Джамала, «Время и Стекло», Тіна

Кароль, LOBODA, MONATIK, О. Полякова, Макс Барських (двічі), The Hardkiss, «Океан Ельзи» та ще кілька артистів намагалися розмахнутися ширше. У кожного з артистів шоу є що критикувати, але важливіше інше: завдяки прагненню музикантів стрибнути вище голови, в Україні зростає рівень відеографіки, світлових рішень, хореографії та вигадок стилістів.

- *Топ-зірки експериментують.* LOBODA читає хіп-хоп – в композиції SuperSTAR. Макс Барських шукає нові для себе ритми в «Зроби голосніше». «Время и Стекло» випускають «Пісню про особу» з анімованим lyric video і без стандартного солодкого приспіву – й нариваються в YouTube на хвилю невдоволення коментарів, отримуючи мізерні для себе 1,5 млн переглядів. Тіна Кароль випускає альбом «Інтонації», половина інді-поп-пісень якого з певним напруженням сприймають її слухачі. Артисти з А-листа тестують себе щодо нового амплуа, бо розуміють, що часи «болотистої стабільності» минули безповоротно.

- *Топ-продюсери розвиваються.* Ще три роки тому було важко уявити таку групу, як KAZKA, в реєстрі компанії Ю. Нікітіна mamamusic, нині ж це один із її флагманів. Або співачку INGRET в продюсерському асортименті Потапа і MOZGI Entertainment – тепер це один з найбільш інтригуючих дебютів.

- *Дуети майже рулять.* На Заході спаровування артистів з різних музичних секторів – звичайна практика. У нас це тільки починає набувати форму постійної практики. У 2018-му репери Wavy Dem, Very The Jerry і Курган заспівали відповідно до INDT, Mamanet і Small Depo, а І. Дорн – з казахським музикантом Молданазаром. Здивував MONATIK, який знайшов контакт з Н. Матвієнко та інші.

- *Дорога на Захід все ширше.* Десантний загін з України, який періодично висаджується на західних сценах, з кожним роком зростає. Поряд із визнаними електронниками (Vakula, DJ Nastia та ін.) і фолк-гренадерами («ДахаБраха», «Гайдамаки» та ін.) налагоджують єврозв'язок і влаштовують концертні тури інді-співачи (Postman, Sasha Boole) та рок-гурти (SINOPTIK, Love'n'Joy). Етно-метал MOTANKA й інді-поп від adm:t приніс цим гуртам успіх на конкурсах в Німеччині. KAZKA пройшлася по iTunes-чартам декількох країн. «Все це – фундамент того моста, який одного разу стане для українських артистів міцною дорогою та альтернативою московським тістечкам».

- *Український реп є.* Сьогодні, коли випустили сильні альбоми «Кашляючий Ед» і Freel, коли Lil Morty з відео «На курорті» зібрав свої перші мільйони переглядів, коли яскрава alyona alyona за всіма правилами сторітеллінга локотивом увірвалася в інфопростір – у нас є всі шанси. До речі, О. Савраненко, більше відому як alyona alyona, музичні критики назвали *музичним проривом року*. З появою її першого кліпу, мотив «Рибок» підхопили в мережі, а вчителька з села Барішівка, що на Київщині, вмить стала зіркою. За два місяці реперка встигла випустити ще кілька відео, які справили не менше враження на публіку, та вже анонсувала перший концерт у Львові.

Принагідно І. Панасів також відзначив успіхи:

- *DZIDZIO* – тому що артисти проїхали з величезним туром по Україні, зібравши аншлаги;

- *О. Полякова* – бо зробила неординарне масштабне шоу в Палаці спорту в Києві й збрала повний зал;

- *The Hardkiss* – тому що провели багато аншлагових концертів у десятках міст;

- *НК* – сольний проект Н. Каменських, оскільки співачка представила два хіти й заспівала іспанською, що тепер дає їй перспективу вийти на Захід;

- *«Вульгарна Моллі»* – тому що це головна підліткова група країни, яка шаленими темпами набирає популярність;

- *MONATIK* – оскільки зробив успішний дует «Глибоко» з Н. Дорофеевою.

Ф. Пухарев, експерт, що веде рубрику MUSIC на Karabas LIVE, зі свого боку додав до цього списку:

- *«ДахаБраха»* – колектив, який після закріплення як фаворит на закордонній сцені отримав у 2018 році гідне визнання на батьківщині: влітку фольк-гурт виступив як запрошений гість на концерті «Океана Ельзи» на НСК «Олімпійський», а восени вперше відіграв у Палаці «Україна»;

- *Макса Барських* – у вересні 2018-го артист підписав контракт з компанією Sony Music, грандом світового шоу-бізнесу, де має вийти його новий альбом під назвою «7»;

- *Jinjer* – метал-гурт із Горлівки уклав контракт з австрійським лейблом Napalm Records;

- *Stoned Jesus* – київський прогресив-рок-гурт поповнив у 2018-му каталог Napalm Records, який випустив на лейблі вже четвертий альбом музикантів – Pilgrims [3; 7; 31; 27].

Повертаючись до питання про радіоквоти, завдяки яким (чи всупереч) за останні чотири роки українською почали співати десятки музикантів, варто звернутися до статистики, адже провідний український медіа-сервіс «FDR MEDIA», що спеціалізується на моніторингу українського теле- й радіоефіру, оприлюднив топ пісень, які у 2018 році найчастіше лунали на українських радіостанціях. За їхніми даними, цього року в радіоефірі переважали композиції саме українських виконавців, зокрема до рейтингу «40 найпопулярніших пісень року» увійшло 25 відчизняних композицій. А найротованішою піснею стала композиція *С. Бабкіна «Де би я»* (рейтинг було складено на основі підрахунку щотижневих плей-листів радіостанцій з усієї країни). Дані сервісу свідчать, що з кожним роком дії закону про мовні квоти до списку найпопулярніших пісень на українському радіо потрапляє все більше україномовних композицій. «От вам квоти, дія яких повністю спростувала усіляку маячню про „неформат” української пісні!», – написав у Twitter віце-прем'єр-міністр України В. Кириленко [32; 33; 34; 35].

Примітно, що в *Росії* зараз мода на українську музику. Не просто українську, а україномовну. Досить почитати захоплені коментарі на YouTube під но-

вим треком реперки *alyona alyona* чи побачити кількість каверів та перекладів пісні «Плакала» від *Kazka* аби зрозуміти, що це справжня хвиля захоплення. «Досить було дати можливість розвиватися вітчизняній культурі, трохи обмеживши засилля російської, як українська музика стала популярною й затребуваною, – зауважує політичний оглядач і публіцист Н. Заноз. – І байдуже насправді, що там у Росії про неї думають. Можуть слухати все, що вважають за потрібне, аби Україні нічого не намагалися нав'язати. Бо саме без впливу РФ вітчизняна естрада звільнилася від орієнтування на смаки північно-східного сусіда й почала шукати себе по-новому. Між світовими тенденціями та рідними традиціями, роблячи особливий продукт, котрий вирізняє українське з-поміж інших. Шукаючи акцентів та шляхів до свого слухача» [19].

Частка українських пісень в ефірі в 2019 році навряд чи суттєво збільшиться, але вони будуть більш якісними, запевняє *С. Костинський*, член Національної ради з питань телебачення і радіомовлення: «Частка пісень українською мовою в ефірі радіостанцій тепер буде збільшуватися не суттєво. Тобто, ми вважаємо, що десь вже є певна стеля в ефірі радіостанцій. Але водночас бачимо новий тренд – це якісний розвиток індустрії, серйозне покращення умов конкурентоспроможності. Тобто, починається епоха зростання якості українських пісень, якісних українських гуртів та виконавців». З цією думкою погоджується і його колега по Нацраді *В. Коваль*, який часто бере участь в роботі журі різноманітних музичних конкурсів: «Якість роботи у студіях в цьому році, як на мене, вже сягнула якщо не світового рівня, то принаймні на верхніх щаблях ми перебуваємо». Шеф-редактор радіо «Промінь» *М. Яковенко* зазначив, що українська музика розвивається, з'являються нові талановиті виконавці: «У нас в ефірі десь 40 імен за останній рік з'явилося нових». Лідер гурту «Антитіла» *Т. Тополя* вірить у те, що з часом українські виконавці стануть відомими на весь світ: «Якість музики у нас не падає, а навпаки, тільки зростає. Я чекаю крутих колаборацій зі світовими зірками і впевнений, що коли у нас підтягнеться правова база з інтелектуальної власності, Україна стане невід'ємною частиною світового шоу-бізнесу, що ми інтегруємося туди усіма гранями і тим, що маємо у своїй культурі, доповнимо світ» [36].

Театральні підсумки цього року дещо скромніші за музичні, проте й у цій царині культури відбулося чимало не просто цікавого, а суперпрофесійного. І не тільки в Києві, а й в Одесі, Львові, Івано-Франківську та інших містах нашої батьківщини. На думку різних спостерігачів, театральних критиків сьогодні в Україні *театральний бум*, і є чимало фігурантів, які зробили 2018-й посправжньому театральним роком в Україні:

- *Т. Трунова* – з урахуванням роботи режисери в Театрі на лівому березі Дніпра й перемоги на премії «ГРА» (за найкращий музичний проект) – один із незаперечних *театральних лідерів 2018-го*.

- *Р. Григорів* та *І. Разумейко* – в рамках музичної формації *Nova Opera* спільно з театральним режисером *Р. Держипільським* на фестивалі *Porto Franko* (Івано-Франківськ) представили *футуристичну оперу Aerophonía*.

- *С. Жирков* – один із найактивніших українських режисерів свого покоління. Цього року успішно пройшли три його прем'єри в Білорусі та Німеччині. В Україні він теж випустив кілька важливих постановок – «Дівчинка з ведмедиком» у Театрі на Подолі, «Вона його любила» в Одеському театрі ім. В. Василька, у рідних «Золотих воротах» – «Каліки».

- *Д. Гуменний* – активно розвивав у 2018-му *PostPlayTeatr* аби в Києві зміг показати свої опальні й резонансні проекти московський «Театр.doc».

- *А. Овчинніков* – розвиває й пропагує в Україні *міждисциплінарні форми*, зокрема це перформативні, сценічні проекти, які об'єднують артистів різних жанрів: візуального, театрального, танцювального, музичного. Основні проекти: *Zelyonka FEST 2018*; спільний *сайт-специфік проект з Мейдою Уізерс, США* (перформативне дослідження взаємодії та взаємовпливу радянської архітектури та тіла); спільний проект з *Пітером Кайлом, США* (створення перформансу та цикл освітніх проектів спільно з університетами України); *тур чотирма містами України*.

- *Б. Струтинський* – завдяки його енергії та зусиллям вдалося втілити в життя *всеукраїнську театральну премію «ГРА»*.

- *О. Черкашина* – одна з найяскравіших і найхаризматичніших українських акторок нового часу, яка створила один із найбільш вражаючих жіночих образів у «*Поганих дорогах*» *Т. Трунової*.

- *Вірляна Ткач* – американська театральна режисерка з українським корінням, яка спільно з колегами подарувала столиці грандіозну виставку «*Курбас: Нові світи*» (у Мистецькому Арсеналі).

- *І. Уривський* – в Одесі, Києві і Львові режисер показав три резонансні вистави: «*Одруження*», «*Фрекен Юлія*» та «*Перехресні стежки*».

- *А. Бакіров* – за виставу «*Вій. Докудрама*» в Чернігівському театрі ім. Т. Шевченка отримав театральну премію ім. Леся Курбаса і премію «ГРА» за найкращу драматичну виставу в Україні.

- «*Любов*» – «містична драма на дві дії» за п'єсою «*Де зерно, там і полова*» *М. Кропивницького* – *найгучніша прем'єра 2018 року* в Харківському державному академічному драматичному театрі ім. Т. Шевченка в постановці *О. Ковшуна*.

- *альтернативні театральні трупи* – за останні кілька років їх в Україні з'явилося більше сотні, тому логічним кроком стало їхнє рішення заснувати *Гільдію незалежних театрів* – громадську організацію, що має на меті лобювати інтереси незалежної сцени перед владою, а також ініціювати культурну децентралізацію Києва, показуючи вистави у віддалених районах міста. Крім того, команда проекту створила *базу незалежних театрів*, яка за рік поповнилася десятками нових організацій [3; 7; 37; 38].

Візуальні мистецтва. Виставки, премії, нові явища та імена поміж досягнень, можливостей і втрат у галузі візуальної культури й сучасного мистецтва 2018 року – за версією інтернет-ресурсу LB.ua:

- *Авангард і авторські права.* Вже традиційно організовувалися виставки-блокбастери, переважно про історичні явища або феномени – особистість Леся Курбаса («*Курбас*» : *нові світи*»), явище демократії («*І знову демократія?*»), утопічні міста («*Metropolis: Минулі утопії майбутнього*»), мистецтво 1990-х («*FLASHBACK. Українське медіа-мистецтво 1990-х.*»). Експозицією про авангард відкрився оновлений центр М17, заявивши про свій намір займатися спадщиною українського мистецтва й створювати інтелектуальний популярний продукт, доступний як в Україні, так і за її межами. Говорячи про авангард, згадують і «*дискусію року*» щодо спадщини В. Єрмілова та авторські права на авангард, що почалася зі створення українським брендом Syndicate і українським художником В. Воротньовим серії світшотів, де осмислюється спадщина харківського авангардиста. Підсумком дискусії стала *конференція про авторські права*, організована Національним художнім музеєм України та рішення про подальше партнерство Syndicate з музеєм, який, до речі, презентував нову айдентику – NAMU.

- *Покликання, можливості і пам'ять.* Водночас рік видався і важким, і хворобливим. Пішли з життя знакові для українського мистецтва постаті – С. Волязловський, Л. Войцехов, Ю. Соколов, П. Сильвестров, М. Ягода. Відбулося кілька *посмертних монографічних проєктів*: виставка К. Проценка – в Мистецькому Арсеналі, С. Волязловського – в Музеї сучасного мистецтва Одеси та в Росії, в московській галереї «Ріджина», де знаходиться багато знакових робіт автора. Також у Москві та Лондоні відбулися великі персональні виставки І. Кабакова – і хоча вони відбулися за межами України, їх варто занести в українські підсумки року хоча б з тієї причини, що автор має безпосереднє відношення до українського пізньорадянського контексту. Як зазначає К. Яковленко, журналістка, співробітниця Дослідницької платформи LB.ua, за довгі роки в Україні жодного разу не відбулося ні великої виставки Кабакова, ні осмислення зв'язку художника з країною та його вплив на українське мистецтво, тож хотілося б, щоб цей рік став можливістю переглянути ставлення до наших митців та їхньої спадщини, спробою вчасно цінувати творчість, створюючи умови для її реалізації.

- *Музей Харківської школи фотографії.* Важливою новиною цього року став запуск музею Харківської школи фотографії (ХШФ), який повністю відкривається в місті тільки в 2019-му (наразі силами самих же представників ХШФ музей обзавівся приміщенням і сайтом, а також опублікував свою першу книгу – «Кочетов»). Проте перша виставка музею – презентація робіт В. і С. Кочетових – відкрилася вже в грудні 2018-го. Хоча про Харківську школу знають вже достатньо багато, цей феномен і досі залишається маловідомим, мало обговорюваним, а історію ХШФ практично не представлено в приватних колекціях, а тим більше неможливо побачити її в постійних експозиціях українських музеїв – натомість показують частинами, виділяючи окремі феномени і/або імена. Найчастіше будь-які ініціативи, пов'язані зі школою фотографії, – це результат приватного інтересу, як самих художників, так і колекціонерів. Напри-

клад, серія виставок під загальною назвою «Політика тіла» про ХШФ відбулася в Полтаві, Хмельницькому та Мукачеві. Музей, робота якого базується на науковому фундаменті, активно працює з авторами з Харкова. Його головне завдання – розвивати, підтримувати і популяризувати сучасну українську фотографію. «Бюджетування – ключове питання. Ми реалізуємо роботу повністю на приватні (власні) кошти», – коментує директор музею С. Лебединський, фотограф, учасник групи «Шило».

- *Интерес до історії українського мистецтва все більше зростає.* Слідом за архівними проектами й виставками дослідницької платформи PinchukArtCentre було створено архів на базі Центру сучасного мистецтва Одеси та Муніципальної галереї Харкова, а також створено Yakutovich Academy, що займається спадщиною сім'ї Якутовичів. Очевидно, що цей рух – тільки початок тривалого процесу осмислення українського мистецтва та його спадщини.

- *Стартап «Молодість».* Сьогодні існує необхідність в нових обличчях й загалом відчувається інтерес до нових імен. На цей запит суспільства відгукнувся PinchukArtCentre, запустивши кураторську платформу – *п'ятимісячну програму для молодих кураторів*, виставка яких відкрилася 19 грудня. На цій виставці можна було почути не тільки нові імена кураторів, а й імена молодих художників, які ніколи раніше не були представлені в інституції. Дніпровська галерея «Artсвіт» відкрила у своєму приміщенні дочірню галерею «Кімната», яку також віддала під експерименти митців з Дніпра, а в Одесі запрацювала artist-run галерея *Noch*. *Відкриттям року* можна назвати художницю *Б. Чагарову* – використовуючи вишивку та формат «наївного» мистецтва вона створює глибокі твори на тему сучасного мистецтва та культури. Завдяки культурологу й куратору *П. Ліміній*, яка стала переможницею мистецтвознавчого конкурсу, організованого *Stadley Foundation*, про цю художницю стало відомо більш широкому колу людей.

- *Книги про мистецтво.* З'явилося кілька важливих видань: «Родовід» видав *Теура. Софія Яблонська*, в якій зібрано фотографічний архів художниці; «Дух і Літера» випустили книгу *«Із янголом-охоронцем і фото по життю»* про радянського фотографа М. Залізняка, отже видавництва звернули увагу на класиків і почали презентувати українську фотографію 1970–1990-х широкій аудиторії. Почали з Харківської школи фотографії: «Родовід» видав фотокнигу *«Скрипка»* Є. Павлова, а Музей ХШФ опублікував роботи *В. і С. Кочетових* з кольоровими «розмальовками» Харкова епохи перебудови та початку незалежності. До речі, фотокнига *«Кочетов»* вже встигла потрапити в списки *найкращих фотокниг року* від таких провідних кураторів, як Саймон Бейкер – з Європейського будинку фотографії в Парижі. А ще слід відзначити появу незалежного видавництва *Ist Publishing* – за європейський рівень якості, актуальні теми філософії, урбаністики та фотографії, український переклад тощо.

Інтернет-видання *Buro 24/7* опублікувало свій топ-5 книг про мистецтво, випущених українськими видавництвами:

- «УРНА», серія «Made in Ukraine» – видавництво Booksha;
- «Неймовірні. 15 жінок, які творили мистецтво та історію» Бріджит Квінн – видавництво ArtHuss;
- серія книг «Small Run Books» (кураторство, роль культури, фотографія, комікс) – видавництво IST Publishing;
- «Нова генерація і мистецький модернізм в Україні» М. Мудрак – видавництво «Родовід»;
- «Паркомунa. Місце. Спільнота. Явище» – видання Дослідницької платформи PinchukArtCentre.

Принагідно слід зауважити, що 2018-й став роком народження нового молодого видавництва *BOOKSHA*, що працює з фотографією та візуальною культурою за участі тандему художників – *Я. Солопа* та *М. Букиши*. *УРНА Made in Ukraine* – про сучасну українську фотографію – перше їхнє видання. А от прикладом книжкової самоорганізації став ініційований художницею *Д. Косміною* «Еротичний щоденник» – цей артбук складається з фотографій та графіки українських авторок, які працюють з темою еротики й фемінізму [39; 40].

Український арт-критик *К. Дорошенко* запропонував власну версію успішних персон і подій року в сфері візуального мистецтва:

- «Київський Центр візуальної культури» отримав нагороду – премію ім. *Ігоря Забеля* в галузі культури і теорії;

- масштабну виставку українського сучасного мистецтва «Перманентна революція», що стала потужним виявом культурної дипломатії й була номінована на міжнародну премію *Global Fine Art Awards*, представили кураторки *А. Ложкіна* та *К. Акініна* (за підтримки *Zenko Foundation*) в Музеї Людвіга в Будапешті (Угорщина);

- художник *В. Кузнєцов*, за підтримки громадських активістів, став автором художньо-історичного коментаря до твору радянського монументального мистецтва – він зобразив тріщину на Арці дружби народів у Києві;

- *А. Звягінцева* перемогла на 5-му конкурсі Премії *PinchukArtCentre* для молодих українських художників;

- *Є. Березницький*, куратор *Kyiv Art Week*, продемонстрував життєздатність свого дітища – у 2018-му міжнародний ярмарок відбувся втретє, примножив кількість і розширив географію галерей-учасниць, представив потужну культурно-просвітницьку програму тощо [7].

А серед досягнень на міжнародній арені – наша художниця *Т. Якунова* перемогла на європейському конкурсі ілюстрацій *iJungle Illustration Awards 2018* з проектом для *Mixmax* в номінації *Commercial*, що передбачає роботи рекламного характеру [41].

Цей рік був черговим у хорошому сенсі цього слова, зазначає незалежна кураторка й мистецтвознавиця *А. Ложкіна*, – в найбільших арт-центрах і галереях проходили якісні «планові» події, серед яких варто виділити такі:

- Виставка «Червона книга. Радянське мистецтво Львова 80–90 років» – у *PinchukArtCentre* (куратори – *С. Сілантьєв* та *Г. Хорунжа*).

- *Мистецький Арсенал* продемонстрував зважену й дуже професійну програму (зокрема це посмертна ретроспектива К. Проценка), однак треба звернути увагу на певну *тенденцію до консервативності* у політиці арт-центру: «Роблячи ставку на масштабні історичні та культурологічні блокбастери, а також посмертні ретроспективи, Арсенал, здається, уникає зіткнення з живими митцями. Не початківцями і не класиками, а тими, хто перебуває в zenіті кар'єри. Досвід подібної співпраці був доволі травматичним для комплексу в минулому. Відсутність такого унікального виставкового майданчика як Арсенал на мапі актуального мистецтва – велика втрата для середовища. Сподіваюся, цього року це був просто випадковий збіг обставин», – зауважує А. Ложкіна.

- *Мистецький Арсенал* почав супроводжувати майже кожен великий проект серйозним каталогом. Книги до минулих проектів: виставки О. Гнилицького, ретроспективи бойчукістів, проекту-дослідження українського відеоарту 1990-х, а також каталог К. Проценка – це важливий і вагомий результат цього річної діяльності арт-комплексу;

- інші вартісні *видавничі ініціативи* – вихід друкованого каталогу проекту «*Паркомунa. Місце. Спільнота. Явище*» (*PinchukArtCentre*), а також активна діяльність вже згадуваних видавництв *IST Publishing* і *BOOKSHA*;

- *Одеський художній музей* пережив епопею з призначенням директора *О. Ройтбурда* та, на щастя, *гучний скандал* завершився перемогою раціо – новий керівник почав реформи, не зволікаючи: за 2018-й він розпочав боротьбу з бюрократією, оновив команду, ініціював ремонт у деяких залах, а ще зробив *Одеський художній музей* більш відкритим і демократичним для відвідувачів [3; 8].

Поза тим, у *Музеї сучасного мистецтва Одеси* відбулися одразу дві знакові події:

- виставка *М. Кадана «(Не)означені»* – приклад вдалої співпраці митця, кураторської групи та провідних інтелектуалів, що стали авторами текстів до виставки, зокрема проект став результатом співпраці з *Центром міської історії у Львові*, очолюваним С. Дяк;

- ретроспектива херсонця *С. Волязловського* (з його трагічної смерті почався рік), під час якої з'ясувалося, що в українських колекціях не залишилося жодного знакового твору на текстилі митця, творчість якого, до слова, вважається одним із найважливіших явищ останнього десятиліття – наочна демонстрація того, що без належної термінової музеєфікації сучасне мистецтво останніх десятиліть ризикує перетворитися на чистий апокриф;

- *проектom року*, що резонує з загальноукраїнськими потребами і ситуацією, стала виставка творів доби соцреалізму «*Ексгумація*» в *Одеському художньому музеї* – саме такого зваженого і адекватного підходу до цієї теми сьогодні дуже бракує;

- ще одна важлива ініціатива, яка стосується *збереження спадку радянської доби* – все те, що роблять кураторки *Є. Моляр* і *Д. Брежнева* у невеличко-

му *Кмитівському музеї* на Житомирщині, де завдяки зусиллям активісток постав динамічний «центр тяжіння» і «модне» місце;

- міжнародний *проект «Сусіди»* в рамках фестивалю архітектури та урбаністики «Варшава в будові», організований *Центром візуальної культури*;

- виставка-дослідження про історію та сьогодення львівської фотографії «*ЕКСПЕРИМЕНТ!*» у *Galeria Forum Fotografii* (Лодзь, Польща), де співкуратором виступив митець і популяризатор львівського міжвоєнного авангарду *А. Бояров*;

- гучним успіхом стало здобуття *Ж. Кадировою* та *Voloshyn Gallery* відзнаки за найкращий проект (перформанс-інсталяцію «*Маркет*») на одному з найбільших у світі ярмарків сучасного мистецтва – арт-ярмарку *Pulse Miami Beach 2018* в США;

- 2018-й остаточно маркував «*жіночий поворот*» у мистецтві, як приклад – виставка «*Свій простір*» в *арт-центрі Пінчука*, отже жінок у цій сфері в цілому стає дедалі більше, вони мають неабиякі амбіції та хист, створюють дедалі якісніші проекти й стрімко займають усі ніші: мистецькі, кураторські, мистецтвознавчі, функціонерські тощо;

- митець, який зацікавив цього року, і чия творчість межує з естетикою аутсайдерів – молодий самобутній живописець *Ю. Болса*;

- *найгучніший скандал* – між групами підтримки претендентів на участь у *національному павільйоні Венеційської бієнале*, який загострив цілу низку болючих проблем у спільноті, як то: відсутність комунікації між поколіннями, готовність щомиті вступити в криваву війну за дуже обмежений ресурс, схильність до токсичних скандалів та взаємної неповаги за відсутності конструктивної взаємодії.

Кураторка та менеджерка «Дослідницької платформи» *PinchukArtCentre К. Малих* теж поділилася власним поглядом на важливі арт-події року:

- з відкриттям виставки «*Явлення*» в *NAMU* (нова айдентика Національного художнього музею України) стали видимими ті вагомні зрушення, до яких йшла команда музею вже давно, як результат декількох успішних кадрових рішень і колаборацій, зокрема *колаборація Г. Белікової та команди музею з І. Світличним у виставці «Явлення» – це прорив*;

- на другому *фестивалі Brave! Factory від Closer* візуальна програма стала ще більш сайт-специфік (для спеціально заданого простору) – художники вдало попрацювали з контекстом фестивалю та його аудиторією, представивши інтерактивні об'єкти, націлені на пряму взаємодію з глядачем, наприклад, робота *М. Карабіновича* – написані крейдою на танцполі хроніки поліцейських облав у клубах різних країн, або робота *Д. Косміної* з пляшками «*Моршинської*», укладеними в клітку;

- продовжує свою діяльність експозиційне середовище *ШУХЛЯДА*, команда якого в цьому році представила відеодокументацію перформансу художника *Я. Футимського*;

- найважливіше у виставці «Кіптява» Д. Ревковського та А. Рачинського в галереї *ArtСвіт* в Дніпрі – те, що на самому початку творчого шляху художників турбує питання про ефективність критичної функції їхнього мистецтва.

Музейні заклади. Суспільна роль наших музеїв переживає процес змін – достатньо статичні інституції переосмислюють сьогодні свою місію та завдання, додають у роботу більше інтерактиву, орієнтуючись на громаду, перетворюючись на культурні центри, що функціонують як платформи, і де творчість поєднується зі знаннями:

- два столичні музеї – *Національний художній музей України* та *Національний музей Тараса Шевченка* – презентували оновлену айдентику та лого аби змінити сприйняття і ставлення до музею, але не тільки через новий візуальний образ, а й через внутрішні зрушення;

- *Музей Майдану* (Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності) провів відкритий міжнародний конкурс на архітектурний проект музейної будівлі, переможцем у якому став проект «Штурм пагорба» німецького архітектурного бюро *Kleihues Gessellschaft von Architekten mbH*, відомого й іншими розробками для музеїв;

- реалізовано такі резонансні проекти *Мистецького Арсеналу*, як «Бойчукізм», «Курбас: нові світи» та спільна з *Музеєм Майдану* виставка «Революціймо!» – всі вони пов'язані з колекціями інших музеїв України, тож дають можливість переосмислити їхній потенціал;

- привертає увагу звернення досить консервативних у своїй виставковій політиці музеїв до сучасних викликів – виставка «Свобода VS імперія» в *Національному музеї мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків*, показ «Спецфонду» з колекції *НХМУ* в *Одеському художньому музеї* та виставка «Ексгумація» з фондів самого *ОХМ*;

- рік відзначився чималою кількістю фахових подій, спрямованих на підвищення кваліфікації музейників, зокрема за участі фахівців з інших країн, а також неформальних зустрічей на кшталт *Музейного клубу*;

- подає надію запуск роботи *УКФ* – деякі музеї вже скористалися можливостями, які надала грантова програма, зокрема за підтримки *Культурного фонду розроблено дитячий путівник музеями Одеси* тощо.

Проте в масштабах галузі музейні підсумки 2018-го року складно назвати оптимістичними, стверджує К. Чуєва, директорка *Музею Ханенків*:

- очікуваної реформи, яка б дозволила запустити механізми якісних змін та підтримати музеї, що опікуються державною частиною музейного фонду, зокрема, в умовах децентралізації, не розпочато;

- змін, які би спростили, зробили прозорішою забюрократизовану систему управління й оперування бюджетними коштами та знизили корупційні ризики, також не відбулося;

- міжвідомча взаємодія для захисту культурної спадщини відсутня – в суспільстві не чути ні про розробку стратегії розвитку галузі, ні про перспективи завершення бодай інструкції зі збереження музейних предметів;

- невтішна поки що й ситуація з впровадженням електронного обліку за сучасними стандартами;

- системним проблемам музейної та дотичних до неї галузей було присвячено виставковий проект *Вінницького краєзнавчого музею «Викрадачі минулого. Врятовані та знищені пам'ятки археології»* – про масштабну проблему грабування та руйнації археологічних об'єктів, тому проблема «чорної археології», відсутність міжвідомчої взаємодії у вирішенні цієї проблеми та розмивання фахових етичних стандартів (мається на увазі виставка археологічних предметів невідомого походження з колекції «Платар» в Китаї) продовжує негативно впливати на розвиток музеїв.

Як зауважує К. Чуєва, позитивні зміни є, але вони радше локальні, пов'язані з успішною реалізацією окремих музейних проектів і діяльністю нових команд, які прийшли в музеї завдяки запровадженню *конкурсної процедури відбору керівників*, приміром, це робота команд *Одеського художнього музею*, очолюваного *О. Ройтбурдом* і *Території терору* (Львів) на чолі з *О. Гончар* – обидва кейси вже можна включати до українських університетських програм з музейної справи [8; 42].

Охорона культурної спадщини. Як підкреслив Міністр культури України *Є. Нищук* під час прес-конференції, присвяченої діяльності відомства в 2018 році, розвиток і збереження всього спектру культурної спадщини – рухомої, нерухомої, матеріальної, нематеріальної, національної пам'яті – це важливий вектор в роботі Міністерства на сучасному етапі. Серед суттєвих здобутків у цій сфері він зазначив, зокрема, такі:

- до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України внесено *кримськотатарський орнамент «Орьнек»* (за ініціативи громадської організації «Алем» – зробити надбання корінного народу України ближчим до Європи);

- активізувалася робота з *розшуку та повернення культурних цінностей в Україну* – завдяки системній та ефективній роботі українсько-німецької комісії з питань повернення та *реституції* втрачених та незаконно переміщених під час та внаслідок Другої світової війни культурних цінностей картину «Етюд з будинком» *С. Васильківського* було повернено в Харківський художній музей;

- ініційовано *моніторинг пам'яток, які знаходяться на території тимчасово окупованої АР Крим* (за участі експертів ЮНЕСКО).

У 2018-му, в контексті проголошеного в країнах європейської співдружності року культурної спадщини, Мінкультури анонсувало амбітні плани щодо розвитку цієї сфери. Що вдалося, а що ні, та як загалом оцінюють рік охорони пам'яток активісти у регіонах – у підсумках року від *І. Лиховид*, авторки гезети «День»:

- допрацьовано законодавство для створення *електронного реєстру пам'яток* – пілотний проект наразі триває на Вінниччині;

- змінено процедуру *внесення до реєстру пам'яток, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях* (раніше це робили на підставі звернення мі-

сцевого органу охорони культурної спадщини), – наразі достатньо ініціативи громадської організації, до статутних зобов'язань якої входить охорона пам'яток, або Мінкульт може виносити таке рішення самостійно;

Щодо збереження пам'яток *історичного центру столиці* І. Лиховид зазначає: «Київрада прийняла програму охорони культурної спадщини на 2019–2021 роки, не виконавши попередньої. Тож реставрація пам'яток, інвентаризація, створення центру консервації та викуп аварійних об'єктів культурної спадщини для повернення в комунальну власність плавно перейшли зі старої програми в нову». Водночас:

- створено окремий департамент охорони культурної спадщини;
- завершено реставрацію пам'ятки історії – монітора «Железняков» (артилерійський корабель, збудований у 1930-х роках на заводі «Ленінська кузня»);
- управлінням культурної спадщини Міністерства культури схвалено проект реставрації «будинку зі зміями», що на вулиці Великій Житомирській тощо.

Для масштабів Києва, на рахунку якого десятки об'єктів культурної спадщини, результатів замало. Натомість опікуватися культурним надбанням продовжують *активісти*, зокрема й у *регіонах*. Приміром, львівська активістка З. Іванків наголошує: «У міськраді працює робоча група з чиновників і активістів. Та доки ми розбираємося з незаконними рішеннями, десятками ухвалюються інші документи, з якими нам потім доведеться щось робити». За її словами, з Мінкультури теж немає співпраці. Поза тим, на Хмельниччині про порятунок благає розташований в Ізяславі *Кафедральний костел святого Івана Хрестителя*. Л. Левченко, місцева активістка, зауважує: «Обласне управління культури пропонує, щоб міська рада взяла палац на баланс. Але міська рада не може взяти його на баланс, бо не має стільки грошей, бо охоронні договори тягнуть за собою цілий комплекс робіт... Тобто зараз питання зависнуло в повітрі». Відтак місцева пам'ятка продовжує руйнуватися, оскільки *чиновники на місцях бояться брати відповідальність за стан пам'яток* [43; 44; 45].

Література та книговидання. Тиск російської книги на українську неупинно знижується. 2018 року україномовні книжки та брошури в книгарнях становили майже 78 % від загального обсягу, водночас російськомовні – лише 15 %. Цю статистику опубліковано на сайті Президента П. Порошенка. На фоні політики Держкомтелерадіо, яка ускладнила ввезення книг з Росії, відбувається підйом видавничої діяльності, а українські письменники набувають дедалі більшої популярності не тільки в нашій країні, а й за кордоном [46].

Традиційно цього року відбувалося вручення книжкових премій, а журналісти, літературні й кінокритики, письменники, блогери та просто любителі книг склали власні рейтинги «кращих» книжок України. Є такий рейтинг і від глави нашої держави. Серед *знакових книг*, які П. Порошенко рекомендує прочитати українцям, такі: нова збірка віршів С. Жадана «Антенa», збірка фронтових оповідань «Бруд [* Khaki]» розвідника С. Сайгона, книга О. Петрова «Кава

з присмаком попелу», збірка репортажів про національні меншини в Україні «Наші інші» О. Яремчук, фотокнига «Донбас і мирні», а також книга Л. Гузара «Моя мрія – бути людиною» [47].

Як відомо, у вересні 2018 року відбулося вручення щорічної премії Президента України «Українська книжка року», яку цього разу отримали видання:

- «Моя Друга світова: роман-хроніка в голосах» М. Жулинського – в номінації «За видатні досягнення в галузі художньої літератури»;

- «Євангеліє Бучацьке XII – XIII ст.» Д. Степовика – у номінації «За вагомий внесок у розвиток українознавства»;

- «Шалахмонеси. Вірші для дітей» Г. Фальковича – в номінації «За сприяння у вихованні підростаючого покоління» [48].

Журі Всеукраїнського конкурсу «Краща книга України», який заснував і щорічно проводить Держкомтелерадіо, і собі визначило переможців 2018 року:

- Гран-прі конкурсу присуджено видавництву «Фенікс» за повнокольорове видання в двох книгах українською мовою Нового Завіту – «Євангеліє і Апостол»;

- у номінації «Моя країна» – видавництво «Фоліо» за твір Т. та О. Литовченків «Книга жахіття: 1932–1938»;

- в номінації «Життя славетних» – «Видавництво Старого Лева» за книжку В. Агеєвої «Візерунок на камені. Микола Бажан: життєпис (не)радянського поета».

- *бестселером року* оголошено роман А. Цаплієнка «Стіна», «Видавництво Старого Лева», та інші «кращі» книжки [49].

Поза тим, список «найкращих» книжок 2018 року, які з'явилися друком у вітчизняних видавництвах, також оприлюднили:

- «ЛітАкцент року – 2018» – короткі списки у номінаціях «Поезія», «Проза», «Поезія і проза для дітей», «Есеїстика й художній репортаж», «Літературознавство» наведено на сайті літературної критики «ЛітАкцент» [50].

- «Український ПЕН» обрав свій топ книжкових переможців серед найкращих книжок року, які з'явилися друком у вітчизняних видавництвах. До списку ввійшли художні твори, нон-фікшн видання, книжки для дітей та підлітків, альбоми, гуманітаристика. З повним списком можна ознайомитися, відвідавши інтернет-ресурс Українського ПЕН-клубу [51; 52; 53].

- Газета «День» традиційно склала рейтинг для своїх читачів, зокрема серед рекомендованих газетним виданням книжок: художня проза – Ю. Андрухович «Коханці юстиції»; поезія – К. Калитко «Бунар»; публіцистика – збірка «Ave. До 100-ліття гетьманату Павла Скоропадського»; есеїстика – Вано Крюгер «Коли я чую слово «культура»»; науково-популярна література – С. Литвин «Симон Петлюра у боротьбі за самостійну Україну»; літературна класика – М. Хвильовий. Зібрання творів у п'яти томах; мемуарно-епістолярна спадщина – Леся Українка. Листи 1903–1913-х; переклад – Яцек Денель «Кривоклят»; фентезі – С. Тараторіна «Лазарус»; дитяча література – Сашко Дерманський «Мері» [54].

- *Книгоблогери*, одна з найактивніших частин серед українських читачів, наприкінці року теж поділилися особистим баченням літературних підсумків, зазначивши топ-10 художніх книг українських авторів, 6 найкращих перекладних видань, а також твори в жанрі нон-фікшн, принагідно звертаючи увагу на таку тенденцію: мало-помалу в рейтингу з'являються книжки українських художніх репортажів, кількість яких ще дуже мала, щоб говорити про якоесь глобальне явище, однак у 2018-му (як і в 2017-му) нон-фікшн згадувалося в списку головних книжок року, тож для любителів жанру окремі блогери радять почитати «Наші інші» О. Яремчук, «Над прірвою в іржі» П. Стеха і фіналіста Книги року-ВВС «The Ukraine» А. Чапая. Проте все ж одна книжка побила всі рекорди – «Як читати класиків» Р. Семківа – більше жодне нон-фікшн видання не здобулося на таку кількість згадок [51; 52; 55].

Читачі з-поміж українських книжок найактивніше віддавали голоси також за такі видання: «*Де немає Бога*» – М. Кідрук; «*Білий попіл*» - І. Павлюк; «*Антенa*» – С. Жадан; «*Дитя пєсиголовців*» – В. Арєнєв; «*Пампуха*» – А. Шавлач.

Й не набагато менше голосів отримали такі книжки: «*Франческа. Повелителька траєкторій*» – Дорж Бату; «*Світи суміжні*» – Р. Сьома; «*Коханці Юстиції*» – Ю. Андрухович; «*The Ukraine*» – А. Чапай; «*Гєссi*» – Н. Матолінець.

Літературний критик Є. Стасіневич обрав десять книг, якими, на його думку, може запам'ятатися рік. Серед них:

- «*Коханці Юстиції*» Ю. Андруховича («Добре, що класики пишуть...»);
- «*Плинні ідеології*» В. Єрмоленка («...вправна есеїстика на межі з гуманітарним нон-фікшеном йому вдається блискуче... десь на Заході це був би помітний інтелектуальний бєстселєр»);

- «*Чому не варто боятися фємінізму*» Т. Марценюк («...печерні погляди на фємінізм як на теорію змови... З цим і бореться – легко і компетентно, ось у чому її гігантський плюс – гендерна експертка Тамара Марценюк»);

- «*365. Книжка на кожен день, щоби справляти враження культурної людини*» Г. Улюри («... книжки про книжки – та ще написані літературними критиками... Як не крути – перемога і прорив»);

- «*Бунар*» К. Калитко («...на нашій поетичній ниві щедро вродило... з'явилося щось принципово нове...»);

- «*Дитя пєсиголовців*» В. Арєнєва («...можна дозволити собі стриманий оптимізм і з приводу літератури підліткової... Гротєскна антиутопія Арєнєва... Може, найточніша цьогорічна книга про нас»);

- «*Лазарус*» С. Тараторіної («... статус «романного дебюту, який інтригує» має відійти Тараторіній»);

- «*Люди в гніздах*» О. Коцарева («Поет Коцарєв написав нову прозову книжку – і вона, певно, краща від усього, зробленого ним до цього моменту... Пам'ятати не зле, головне – не забувати про себе і не писати ікони, ставлячи їх

у червоний куток виболілої української нацпам'яті. Актуальне завдання, хороший результат»);

- *«Наші інші»* О. Яремчук («...чотирнадцять сильних літературних репортажів... Вірмени і шведи, словаки з Великоберезнянщини і волохи з Обави; а ще гагаузи, роми, румуни, турки-месхетинці, поляки, євреї. І всі ці люди реально наші, а не чужі чи „понаєхавші”... На жаль, невміння переживати чужу іншність (та й свою теж) – чи не ключова небезпека сьогодні. На щастя, ця книжка в нас усіх тепер є»);

- *«Щасливі надіння»* Є. Белорусець («У Белорусець є бажання концептуалізувати те, що вона принесла з візуального мистецтва, а втім, тексти ці настільки по-своєму живі та чисті, що відчуття лабораторного експерименту не виникає...»).

«Загалом цього року українська література приросла численними і фактично малознаними всередині себе форматами, дивіться самі: конкурентний гуманітарний нон-фікшн, міське фентезі, жвавий наукпоп, книжка про книжки, родинна історія навиворіт, своя художня репортажистика. І ще Белорусець: documentary, запаковане в примхливу художню форму; актуальні й тихі свідчення, які настільки несподівано виписані та оформлені, що читач із будь-якою компетенцією почувається ошелешеним. І все це цікаво. І в цьому є чималі літературні потенції. Одне слово, якщо в 2017 році наші письменники радше закривали старі гештальти, то 2018-го – відкривали нові. Тому можемо сміливо вважати літературний рік, що минає, таким, що вдався. Попри все», – підсумовує Є. Стасіневич [56].

Його колега по літературному цеху Г. Улюра впевнена, що 2018-й в українській літературі – майже на сто відсотків поетичний рік, зокрема вона відзначила таких авторів:

- *«Бунар»* К. Калитко – збірка здобула прихильні відгуки критиків;

- *«Зимовий король»* О. Сливинського – збірка відомого українського поета, перекладача, літературознавця;

- *Б. Херсонський* – український клінічний психолог та психіатр, поет, перекладач, кандидат медичних наук, цього року часто цитували його новий *вірш*, який автор присвятив російській агресії в Україні;

- *«Після Криму»*, книжка С. Поваляєвої – про цю письменницю, журналістку часто кажуть, що її тексти «створюють літературу, яку цікаво читати»;

- *Katrina Haddad* – автор поетичної збірки *«Ніч чужинців»* («Електронка», 2018);

- *«Так чи інакше»* Г. Белякова – поетична книжка вийшла 2018-го у видавництві «Люта справа» [7].

Натомість Т. Петренко, авторці інтернет-порталу «Читомо», здається, що в цей рік увагою обділили геть усіх, адже читачі не отримали гучної та яскравої української прози, прозаїки – уваги до своїх (хоч і не гучних і знакових, проте цікавих) текстів тощо. «Здається, не обділили лише жанрову літературу, яка, за браком інших яскравих книжок, активно фігурувала в оглядах», – зауважує во-

на. За версією автора «Читомо» недооцінили: мейнстримну книжку *А. Любки «Твій погляд, Чіо-Чіо-сан»*; етнографічне й соціолінгвістичне спостереження за українцями *Л. Белея – «План порятунку України»*; роман про дорогу з рисами інтелектуалізму – *«Транс» О. Українця*; роман-подорож про реальні проблеми українських емігранток в Лівані – *«Ажнабію на червоній машині» М. Гримич*. Крім того, як підмічає Т. Петренко, тема війни, яскраво розкрита минулого року Жаданом, Калитко та Рафеєнком, цьогоріч звучала на маргінесах. Коротше, автори не апелюють до великих тем, проте ледь не всі згадані письменники звертаються до нас своїми текстами: а що зробив/зробила ти?

А от хто справді цього року вгадав, так це *Т. Малярчук* та її *«Мох Нох»*, який не назвеш суто дитячою книжкою – це хороший, універсальний твір з подвійним дном, блискуче сконструйований, а екзистенційні й соціальні проблеми героїні близькі дітям і дорослим [57].

Справді, українці значно більше стали читати й цінувати свою літературу – оригінальну та перекладену. Тож, підсумовуючи книжковий 2018-й, не можна оминати увагою й *переклади сучасної української літератури за кордоном*. Понад півсотні книжок, серед них – майже три десятки прозових видань, кілька збірок поезії та два десятки дитячих книг. Географія перекладів дуже розмаїта – від Польщі та Білорусі до Японії і В'єтнаму. А от вибір іноземними перекладачами та видавцями українських текстів – більш вузький. Безумовним фаворитом став *С. Жадан*: цього року за кордоном переклали аж 11 його книг. Так само увагу протягом цілого року привертала до себе творча майстерня *«Аграфка»*. Її книги було перекладено 15 разів, при чому – найрізноманітнішими мовами: від тайванської до каталонської. Інші ж українські автори удостоїлися цього року лише одним-двома-трьома перекладами. Наприклад, три закордонні видання вийшли у *Т. Малярчук*, по два – у *С. Андруховича*, *А. Любки*, *А. Куркова*. Також переклали по одній книзі *Ю. Винничука*, *К. Бабкіної*, *П. Яценка*, *Л. Белея*, *І. Даневської*, *О. Забужко*, *М. Рябчука*, *О. Бойченка*, *Р. Семківа*. З поезії – це *Л. Якимчук*, *Г. Крук*, *П. Коробчук*, *Вано Крюгер* [37; 58; 59].

«Сучасне українське культурне середовище відбулося», – констатує письменник *Ю. Андрухович*. Розмірковуючи про підсумки літературного життя в 2018-му він зазначає: «Є безліч письменників, хороших, різних і поганих – без поганих теж не можна. Є величезна кількість видавництв – успішних і тих, що на ладан дихають. І це теж нормально. Є читацьке середовище, коли величезна кількість українців купує книги національних видавництв і, що важливо, прочитає їх. Є книжкові фестивалі та ярмарки. Є підтримка держави і недержавних інституцій. Так добре ще не було ніколи... Письменницький успіх за кордоном – це результат двох складових: таланту автора, який дозволив йому створити видатну книгу, і таланту перекладача, який цю книгу переклав конгеніально. От і все. Не потрібно жодних окремих зв'язків, протекцій та іншого... Є величезний список усього, що могла б зробити держава для популяризації української літератури за кордоном, але найголовніше все ж вирощувати перекладачів української літератури різними (в ідеалі – всіма) мовами світу. Організовувати для них

довгострокові стипендії або інші проекти, завдяки яким зацікавлені фахівці – а їх, повірте, багато – потягнуться в Україну, поживуть у нас. Вивчать мову, вникнуть у контекст, ментальність і все те, без чого успішний розумний переклад неможливий. Закохаються в Україну і стануть нашими агентами впливу. Це, повірте, важливо» [60].

Бібліотечна справа. Читання. Масштабне дослідження про читання в Україні *Ukrainian Reading Publishing Data 2018* свідчить, що більшість українців не мають постійної звички читати книжки, не купують книжки систематично. Отже, за результатами опитування:

- найбільше українці читають *друковані та онлайн ЗМІ*, на другому місці, після телебачення, – *соцмережі* (тобто йдеться все ж про тексти, хай невеликі й доповнені візуальним компонентом), на четвертому – радіо, й, нарешті, *книжка*, яка серед способів проведення дозвілля знаходиться на останньому місці;

- *друкована книжка не поступається електронній*, оскільки багато хто надає перевагу саме паперовим виданням, найчастіше купленим, а не позиченим, причому українська книжка в Україні навіть доступніша й дешевша в паперовій версії, а великих платних онлайн-бібліотек у нас немає;

- *електронні книжки* переважно завантажують через інтернет безкоштовно (аж 92 %), проте більшість з них – файли з російських піратських сайтів (імовірно через те, що наразі тамтешній ринок різноманітніший, а піратські сайти масштабніші);

- український читач *купує майже втричі менше, ніж читає*, адже на фоні інфляції та зростання вартості книжок змінюється характер зацікавлення покупця – він хоче кращої якості редагування та перекладу за свої гроші, ретельніше ставиться до вибору, а також роздумує над шляхами отримання контенту, приміром, ось цю книжку можна завантажити, цю точно купить друг і обміняємося, а ця зачекає до «чорної п'ятниці».

Серед вдалих стартів 2018-го в цій сфері:

- проект «*Слухай*» – *бібліотека аудіокниг українською мовою*;

- *мобільний додаток «Радіо „Культура”*», де є архів передач і можна знайти записи програм про літературу та книжки, а також радіопостановки художніх творів, причому завдяки популярним нині *підкастам* (адже радіо, тобто слухання – на четвертому місці серед засобів проведення часу в згаданому опитуванні) література та її читач мають нагоду зустрітися, щоправда, цього разу – *в аудіоформаті*. До речі, аудіокниги найбільше слухає молодь, зі смартфонів. Що ж до читання ЗМІ, то на інтернет-ресурсах трапляються письменницькі колонки та есеї, а ще – фрагменти книжок, які тільки готуються до друку, тобто тут ідеться про *літературу в онлайн-форматі* [61].

Кіномистецтво. Кінопрокат. 2018-й стрімко та впевнено продовжив розпочатий в 2017-му кінопоступ. У боротьбі за масового глядача нові українські стрічки відзначалися жанровим різноманіттям і тематикою. Крім того, чимало українських картин отримали нагороди на різних міжнародних кінофести-

валях та конкурсах. Значну частину фільмів, що вийшли в кінопрокат у 2018 році, було профінансовано державою.

На переконання Президента України П. Порошенка, українське кіно відроджується, принагідно він також зазначає: «Нарешті знімаються серіали про героїв АТО. Нарешті знімається фільм про кіборгів, про Донецький аеропорт, про українських добровольців. Ще два-три роки тому цього не було». Власне, більшість стрічок, які уподобав Глава нашої держави, рекомендуючи їх широкому загалу для перегляду, – на патріотичну тематику, серед них: «Позивний „Бандерас”», «Віддалений гавкіт собак», «Дике поле», «Черкаси», «Крути 1918», «Донбас», «Пригоди S Миколая» [62; 63; 64].

«У 2018 році на виробництво фільмів у бюджетній програмі Держкіно було передбачено 479 929,6 мільйона гривень. Вперше за весь час існування Держкіно цей план було виконано на 100 відсотків, тобто протягом року ці кошти були повністю до копійки сплачені виробникам і працювали на індустрію», – повідомив голова Державного агентства з питань кіно П. Ілленко на своїй сторінці у Facebook. Він також навів деякі статистичні дані, повідомивши, що загальний бокс-офіс України склав 2 441 002 754 грн, було продано 28 449 405 квитків. Частка українських фільмів у загальних касових зборах зросла більш, ніж удвічі у порівнянні з попереднім роком і склала 8,15 %. Це 198 935 908 грн, які принесли в каси 2 453 769 глядачів [65; 66].

2018 рік виявився для української кіноіндустрії не менш насиченим, ніж попередній: фільми знімалися, випускалися, перемагали на фестивалях, ставили рекорди з національних касових зборів. Державні кошти щедро виділялися, конкурси активно проводилися, хоча правила гри дещо змінилися. Серед надбань кіноіндустрії – збільшення державного фінансування та успіх вітчизняних стрічок за кордоном, а серед втрат – недієвість багатостраждального закону про кіно та закриття кінотеатрів. Отже про закон, що не запрацював, пітчінг, що не відбувся, а також про нові конкурси, премії, перемоги та рекорди – в добірці головних подій року від Л. Зінченко, авторки інтернет-видання «Детектор медіа»:

Новий закон про кіно не запрацював. Закон «Про державну підтримку кінематографії», який називали проривом для вітчизняної кіноіндустрії та кроком у щасливе майбутнє українського кіно, було прийнято у 2017 році. Він передбачає державну підтримку не лише виробництва, а й суміжних, не менш важливих сфер – кінодистрибуції, кінопромоції, кінотеатрів, кіноархіву та кіноосвіти. Державне агентство з питань кіно планувало фінансувати не тільки виробництво фільмів, а й девелопмент (розробку), промокампанії, просування проєктів у кінотеатрах, створення рекламних роликів, тизерів, фінансування івентів (допрем'єрних і прем'єрних показів), участь у міжнародних кіноринках, фестивалях тощо. Та найбільше представники індустрії чекали на запровадження системи *cash rebate* – повернення частини кваліфікованих витрат на виробництво кіно, бо це дає можливість залучити до кінопроцесу в Україні закордонні продакшени. Але закон досі не працює – і це є *найбільшою втратою* для індустрії

в 2018 році. Щоб він вступив у дію, все ще потрібно внести зміни до Бюджетного кодексу (необхідні зміни до Митного та Податкового кодексів уже внесено). Коли це буде зроблено, наразі невідомо.

Вперше пройшов патріотичний пітчинг, зі скандалом. Минулого року українських кінематографістів чекав сюрприз: держава виділила млрд грн на підтримку національного кіно, що вдвічі більше, ніж у 2017 році, але розділила ці кошти між Держкіно та Міністерством культури. 500 млн грн, якими розпоряджався Мінкульт, виділялися на нову бюджетну програму «Виробництво (створення) та розповсюдження фільмів патріотичного спрямування». Міністерство мало провести конкурс та профінансувати найбільш патріотичні фільми та серіали. В народі конкурс прозвали «патріотичним пітчингом», і він одразу викликав шквал претензій представників кіноспільноти. Серед причин, зокрема, те, що ніхто з чиновників не міг пояснити критерії патріотичного кіно, режисери та продюсери не розуміли, чому державні кошти мають отримувати комерційні канали на виробництво серіалів, хвилю обурення здійняв склад Експертної ради, що відбирала проекти-переможці, адже до неї увійшли представники медіахолдингів та великих кінокомпаній, які могли мати конфлікти інтересів. Конкурс Мінкульту пройшов у липні 2018 року, а скандали не вщухали навіть після оголошення результатів. У державному бюджеті на 2019 рік на програму міністерства закладено лише 50 млн грн – це кошти, які потрібні для завершення виробництва фільмів, що перемогли в конкурсі. На початку цього року в бліц-інтерв'ю «Детектору медіа» заступник міністра культури Ю. Рибачук заявив, що Мінкульт і не планував проводити конкурс патріотичного кіно вдруге.

Відбувся конкурс Українського культурного фонду. На противагу пітчингу Мінкульту перший культурно-мистецький конкурс УКФ пройшов без скандалів і нарікань, а для українських кінематографістів цей конкурс став хорошою можливістю отримати кошти на девелопмент або просування своїх кінопроектів (адже два інші пітчинги – Держкіно та Мінкультури – розраховано лише на фінансування власне виробництва). Крім того, УКФ упродовж року проводив стратегічні сесії, щоби спільно із представниками суспільства напрацювати стратегію розвитку української культурної галузі на найближчі роки. В інтерв'ю «Детектору медіа» голова Держкіно П. Ілленко пояснював, що тепер дві програми – культурно-мистецький конкурс УКФ та «патріотичний пітчинг» – буде об'єднано й цим займатиметься фонд.

Пітчинг Держкіно не відбувся. Одинадцятий пітчинг Держкіно мав би відбутися восени 2018 року, але цього не сталося. Очевидно, через те, що виділені державою 500 млн грн на підтримку кінематографії через Держкіно було витрачено на виробництво тих фільмів, які вигравали конкурси раніше. Як вже зазначалося, минулого року вперше було на 100 % освоєно кошти на виробництво фільмів, а решту коштів, за словами П. Ілленка, було виділено на підтримку кінофестивалів, організацію павільйонів, вручення премій тощо. Й оскільки в державному бюджеті на 2019 рік Держкіно виділило на 514,6 тис. грн більше,

ніж попереднього року, існує ймовірність, що одинадцятий пітчінг усе-таки відбудеться.

Національний фільм уперше зібрав бокс-офіс більш ніж 50 млн грн. У 2018 році в національний прокат вийшло 35 українських повнометражних стрічок. А новим рекордсменом серед українських стрічок за касовими зборами (55 млн грн) стала комедія виробництва Film.ua «Скажене весілля» (режисер-постановник – В. Дикий) – продюсерський дебют актора, телеведучого Ю. Горбунова. За 17 тижнів прокату її подивилися близько 700 тисяч українців, а бокс-офіс склав 25,7 млн грн. Ще до початку виходу в прокат права на стрічку було продано у близько 50 країн світу. Другу та третю сходинку зборів посіли комедії «Dzidzio. Перший раз» і «Свінгери» – обидві мають бокс-офіси понад 22 млн грн. Важливо зазначити, що три фільми, крім «Dzidzio. Перший раз» і «Свінгери», було вироблено за фінансової підтримки Держкіно. А комедії «Скажене весілля» і «Свінгери» після трансляції на каналі «1+1» викладено в YouTube.

Українську стрічку вперше продано в Китай. Анімація «Викрадена принцеса» стала першим українським фільмом, права на показ якого було продано в Китай. Національна стрічка потрапила на один із найбільших світових кіноринків, який нараховує 4,5 тисячі кіноекранів і є дуже обмеженим для іноземного контенту – не кожному фільму вдається пройти перевірку й отримати документ про повну відповідність творчим та законодавчим вимогам КНР. Анімаційний фільм також виходив на широкі екрани в Литві, Латвії, Сербії, Чехії, Ізраїлі, Естонії, Польщі, Словенії, Туреччині, Румунії, Хорватії, Болгарії, Боснії і Герцеговині, Єгипті, Об'єднаних Арабських Еміратах, Кувейті, Лівані, Йорданії, Катарі, Омані та Бахреїні, В'єтнамі та інших країнах. За словами продюсера Є. Олесова, міжнародний бокс-офіс анімації складає \$5 млн.

Українські фільми знову перемагали на міжнародних кінофестивалях. Перелічити всі українські ігрові та документальні, повнометражні та короткометражні стрічки, які в 2018 році брали участь та перемагали на міжнародних кінофестивалях, навіть не видається можливим. Як зазначила в інтерв'ю «Детектору медіа» програмна координаторка Docudays UA Д. Бассель, минулого року українські фільми побували майже на кожному великому кінофестивалі, до прикладу:

- дебютна ігрова повнометражна стрічка «Вулкан» Р. Бондарчука здобула Гран-прі фестивалів у Марокко, Вірменії, Хорватії, виборола призи в Білорусі та Китаї, має спеціальну відзнаку журі на кінофестивалі в Індії тощо;

- «Донбас» С. Лозниці, вперше представлений у Каннах, отримав премію за режисуру, стрічка також має Гран-прі фестивалю в Севільї (Іспанія), приз за найкращий фільм фестивалю в Індії та інші відзнаки – на міжнародних кінофестивалях у Карлових Варах, Мюнхені, Мельбурні та Єрусалимі.

- копродукційна драма «Гірська жінка: на війні», створена спільно Францією, Ісландією та Україною, теж мала успіх на міжнародних кінофестивалях – приз за музику в Каннах, премію на кінофестивалі в Норвегії, чотири

нагороди на фестивалі в Любеку (Німеччина), а наприкінці року її було придбано як формат голлівудською акторкою й режисеркою Джоді Фостер тощо.

Крім того, у 2018 році з десятків українських кінематографістів стали членами *Європейської кіноакадемії*. Серед них – режисери *М. Нікітюк*, *П. Остріков*, *Д. Сухолиткий-Собчук*, *Т. Томенко*, продюсер *Ю. Мінзянов* та інші. Наразі до академії входять 38 представників України.

Закриття столичних кінотеатрів «Кінопанорама» та «Україна». Столичні кінотеатри припинили свою роботу 1 жовтня. Приміщення, в яких вони розміщувалися, належать приватним власникам. Компанія ISTIL Group M. Захура, якій із 2008 року належить будівля, де працювала «Кінопанорама», визнала недоцільною роботу кінотеатру та вирішила зробити капітальний ремонт із можливим перепрофілюванням. Пізніше стало відомо, що на місці кінотеатру буде побудовано сучасний багатопверховий готель, назву ж «Панорама» буде збережено. Активісти довго не здавались і збиралися під стінами «Кінопанорами», намагаючись довести власникам будівлі, що Києву потрібен цей кінотеатр. На жаль, марно. Наразі незрозумілою залишається подальша доля будівлі, в якій розміщувався кінотеатр «Україна» (до речі тут 1965 року відбулася прем'єра фільму *С. Параджанова*, на якій українська інтелігенція виступила проти тоталітарного режиму). Нині ж, за даними голови аналітичного відділу компанії Media Resources Management (MRM) *А. Вакалюка*, в Україні працюють 525 кінозалів у 187 кінотеатрах, а в 2019–2020 роках планується побудувати ще понад 70 нових кінозалів.

Кінокритики заснували власну премію. У жовтні-листопаді в столичному кінотеатрі «Жовтень» вдруге пройшов міжнародний кінофестиваль «Київський тиждень критики» (його створення в 2017 році ініціювала кінодистрибуторська компанія «Артхаус трафік»). На відміну від першого форуму, де четверо українських кінокритиків представили загалом чотири стрічки, на другому Тижні було показано вже 18 кінокартин. А крім того, критики вперше вручили нову премію – «Кіноколо». Найкращим фільмом року став «Донбас» *С. Лозниці*. Відомо також, що частину коштів на проведення другого Київського тижня критики «Артхаус трафік» отримав від УКФ за результатами конкурсу.

Україна вирішила ввійти до «Єврїмаж». У липні 2018 року стало відомо, що Україна збирається приєднатися до «Єврїмаж» – європейського фонду підтримки спільного виробництва та розповсюдження кінематографічних та аудіовізуальних творів. Фонд, заснований у 1988 році, фінансує стрічки, створені в копродукції його країн-членів. Наразі до «Єврїмаж» входить 39 країн, його щорічний бюджет становить понад 20 млн грн. Приєднання до фонду дасть можливість українським кінематографістам отримувати додаткове фінансування на виробництво їхніх кінопроектів та розширить ринок збуту. Під час одного із заходів індустріальної секції Одеського міжнародного кінофестивалю (ОМКФ) було оголошено, що «Єврїмаж» підтримав заявку України про приєднання. У зв'язку з цим, Держкіно та Мінкульт розробили законопроект про приєднання до фонду, який у листопаді минулого року підтримав український

уряд. А вже на початку цього року Президент України вніс законопроект (№ 0209) до Верховної Ради і цей проект було підтримано Комітетом з питань євроінтеграції. Тож, у грудні минулого року Асоціація кіноіндустрії України організувала форум для вітчизняних кінематографістів, на якому проектний менеджер «Єврїмаж» детально розповів про те, як працює фонд, пояснив процедуру розгляду заявок та фінансування кінопроектів. На форумі також виступив юрист, який дав конкретні поради зі співпраці з «Єврїмаж», та німецька продюсерка, котра поділилася досвідом такої співпраці [3; 67].

Український кінокритик Л. Галкін назвав *постати*, які особливо вплинули на вітчизняний кінопроцес у 2018-му:

- С. Лозниця – отримав нагороду за найкращу режисуру в каннській секції «Особливий погляд»;

- Я. Лодигін – з амбіційним «Диким полем» за романом «Ворошиловград» С. Жадана;

- команда *Міжнародного фестивалю кіно та урбаністики «86»* та їхній виграш у конкурсі Мінкульту «Малі міста – великі враження»;

- М. Нікітюк з прем'єрою на Берлінале еротичної драми «Коли падають дерева»;

- Л. Кантер, видатний режисер, що трагічно рано пішов з життя, залишивши по собі «Міф»;

- Д. Іванов і його дистрибуторська компанія *Arthouse Traffic*, якій виповнилося 15 років: ювілейний 2018-й позначився п'ятим дитячим кінофестивалем «Чілдрен Кінофест», другим «Київським тижнем критики», продюсуванням і просуванням «Донбасу» С. Лозниці, а також численними релізами з Канн і Берліна;

- А. Паленчук, що спродюсувала перше українське мокументарі К. Грицюка «2020. Безлюдна країна» та комедію Т. Ноябрьової «Герой мого часу», а також влаштувала численні акції на підтримку О. Сенцова, стала продюсеркою вистави за його п'єсою «Номери» і вже оголосила, що наступного року п'єса отримає кінематографічне втілення;

- О. Сенцов – людина року.

Журналіст Д. Левицький, тісно поспілкувавшись у вітчизняних кіноколах, спробував визначити, у кого з наших молодих акторів був *знімальний успіх*:

- М. Сивацька й К. Мішина – незмінний запит на їхню акторську майстерність;

- Д. Легейда, Г. Сагайдачна, К. Варченко, О. Жданова, А. Коваленко, М. Кошкіна, А. Пустовіт, К. Дрозд – серед успішних нових акторок;

- Т. Цимбалюк, А. Єгоров, О. Піскунов – серед акторів-чоловіків, які пройдуть будь-який кастинг;

- О. Рудинський, І. Бліндар, М. Самчик, М. Панченко, В. Гордієнко – до них уважно придивляються творці «повного метра»;

- М. Тихомиров і В. Никитюк – давно фаворити кастингів [7].

І ще одна кінопостать року – *М. Слабошпицький*, який наразі підкорює Голлівуд: попри те, що після світового визнання фільму «Плем'я» режисер стверджував, що може спокійно завершувати професійну кар'єру, восени з'явилася новина про те, що невдовзі він почне зйомки нової повнометражної стрічки «Тигр» (за книгою канадського журналіста Джона Вейланта), а продюсуватимуть її голлівудські зірки – Даррен Аранофскі та Бред Пітт [3].

Д. Бадьор, кінокритикиня, редакторка розділу Культура LB.ua, в своїх підсумках – 2018 звертає увагу на фільми, які «здаються менш помітними, але чие значення так само велике». Два з них – *неігрові*:

- «*Явних ознак немає*» *А. Горлової* – про посттравматичний синдром та війну, яка не закінчується, коли людина повертається додому з фронту;

- «*Дельта*» *О. Течинського* – фільм-подорож у серце українських туманів, де не обговорюють вибори і не рахують «лайки» в фейсбуці [8].

Рік був для України так само вибуховим, як і попередній, і всі решта років після Майдану, і кіно відіграє в ньому роль агента впливу: впливу продюсера на глядачів, глядачів – на кінотеатри, кінотеатрів – на режисерів. Так в цілому оцінив кіноринок 2018 року журналіст, автор «Детектор медіа» Я. Підгора-Гвяздовський, зокрема він побачив такі основні його риси й тенденції:

Держкіно – цій структурі ледь не більше за інших цього року дісталось на горіхи через додаткові 500 млн грн, які пішли в Міністерство культури на фільми «патріотичного спрямування», через дискредитаційну кампанію телеканалу «1+1» безпосередньо проти голови Агентства П. Ілленка, і врешті знову через додаткові, вкрай необхідні на просування фільмів гроші, які держава знову віддала не в Держкіно, що було б логічно, а тепер уже в Український культурний фонд, у принципі не спроможний за статутом фінансувати комерційне кіно. Насправді, можновладці вже давно нарікають на Держкіно, мовляв, навіщо виділяти великі кошти, адже тільки одне-єдине «Скажене весілля» окупилося й дало прибуток? Мовляв, треба орієнтуватися на стрічки, подібні до «Свінгерів», які вийшли 1 січня 2018 року в прокат і зібрали понад 22 млн грн, і це за наявності бюджету в 2,5 млн грн. Натомість своєму успіхові «Свінгери» завдячують конкретно маленькому бюджету, комедійному жанру й залученню зірок, на кшталт О. Полякової та Д. Астаф'євої, що, в свою чергу, означає невибагливу постановку (за 2,5 млн складне й вражаюче кіно зняти неможливо), використання «нижче плінтусних» жартів і дуже низького рівня акторської гри. Отже, *потурання вимогам мас і навмисне опускання професійного й культурного рівня* – саме це здатне зібрати гроші.

Кіно як мистецтво, складне кіно відкриває Україну світові. А наше кіно цього року проїхалося майже всіма найбільшими фестивалями світу, фестивалями класу «А», й не тільки. Крім вже згаданих у цій роботі фільмів-переможців міжнародних форумів, автор звернув увагу на мультфільми «Козаки. Футбол», «Козаки. Навколо світу» й «Котигорошко та його друзі». Права на їхній показ у вересні 2018-го придбала китайська компанія, що покриває 1,3 мільярда громадян своєї країни, а вже в жовтні ці ж мультики були куплені й для

показу в більшості країн Африки – такими чином «Козаки» як український бренд поширилися вже на 110 країн світу. «Чи змогли б так купити „Свінгерів” чи „Скажене весілля”? – питає журналіст. – Ні, бо це й так формат, але куплений уже нами: в першому випадку – латвійський, у другому – французький. Нехай «Брама» В. Тихого й зібрала трохи більш ніж 1 млн грн за бюджету в майже 18 млн, та за які гроші можна було би купити образ, що нам подарувала І. Вітовська, яка зіграла в картині головну роль і була за неї відзначена на Другому Київському тижні критики?..».

Кінотеатри не хочуть показувати «провальні» українські фільми, коли є можливість показувати «глядацькі» американські. Порозуміння, на жаль, неможливо знайти тоді, коли справа стосується грошей, – на перетині потреб бізнесу й вимог держави. А в ситуації з місцевим кіно неможливо інакше вибудувати систему, допоки режисери не навчаться знімати, а глядач не звикне до вітчизняного продукту. Наприклад, режисери «Героя мого часу», «Коли падають дерева» чи «Брами» не можуть рівнятися за професійним рівнем із голлівудськими режисерами, а наші фільми в технічному плані – з голлівудськими стрічками. «Але мало хто у світі може, – зазначає Підгора-Гвядзовський. – І однак, саме національне кіно, принаймні в Європі, випереджає або дорівнює у своєму прокаті кіно зі Сполучених Штатів, де довгими роками випестували систему кінобізнесу, проте ми лише з 2011 року почали це робити – коли відбулася реформа й перша адекватна керівниця Держкіно, К. Копилова, змогла впровадити продюсерську систему».

2018 рік дав нам дуже багато. Ми зрозуміли, що можемо по регіонах робити цікаві фестивалі, фактично за копійки, але це не означає, що глядач оцінить, як це відбувалося в Рахові або Черкасах, – тільки Одеському кінофестивалю під силу виглядати гідно й продемонструвати ледь не все зі світових шедеврів, всю національну добірку. Й наостанок:

- *Ми можемо робити фільми за безцінь, як-от «Казку про гроші»* О. Моргунець-Ісаєнко чи «Одеського підкидька» Г. Делієва, та краще в цих випадках було б узагалі не торкатися камери.

- *В нас з'являються непрогнозовані перли, на кшталт «П'ятої терапії»* А. Павловської, але, навпаки, ймовірні варіанти не спрацьовують, як у випадку з «Містом, у якому гроші не ходять» за творами Кузьми.

- *Наше все залишається в документалістиці* – «Дельта» О. Течинського чи «Перша сотня» Я. Пілунського, Ю. Грузінова та Ю. Шашкової;

- *і в короткометражному кіно* – «Міа Донна» П. Острікова, майже всі роботи СУК і разючий проект «Дивись українське».

- *Й викрутиться ми здатні в цікавий спосіб* – поставити жирну крапку під фінал року несподіваним величезним форумом у Тернополі з назвою «Кінохвиля».

Головне все ж – не слухати «сліпо» телевізійників, які вимагають грошей на телепроекти. Не піддаватися на «доводи» продюсерів, котрі масово кинулися знімати «свінгерів» та «весілля». Без «Донбасу» не буде великого украї-

нського кіно, як без Донбасу немає України, за що й точиться війна на сході. У нас кіно – як війна, постійна боротьба за виживання, за право на голос, право на мову, на глядача. Тепер залишилося цю війну виграти [68].

Як і автор попереднього допису, А. Паленчук – кінопродюсерка, ініціаторка кінематографічного втілення п'єси О. Сенцова «Номери» – так само впевнена, що українське кіно треба критикувати. Бо, на жаль:

- *Маємо багато незрілого контенту* – якщо на це закривати очі, люди не навчаться на власних помилках, не будуть рости. Те кіно, яке знято не за державні гроші, може бути будь-яким на смак його творців. Але те кіно, яке створюється за державної підтримки, має відповідати певним професійним нормам – їх важко описати, але існує єдине розуміння про драматургію, гру акторів, монтаж тощо.

- *Досі немає ринку, загальних правил*: «У нас досі Ельдорадо. І я вважаю, що на пітчінги подається багато фільмів, які доходять до глядача вже в зовсім іншому вигляді. Хоча робота в кіно – це не просто талант або дар, це ремесло, і чим більше фільмів ти робиш, тим якіснішими вони стають. Я також вважаю неправильним давати державні кошти на стрічку, де і режисер, і продюсер є дебютантами. Дивлюся багато нових українських релізів, де є цей тандем, і розумію, що вони провалюються. Інколи мені буває соромно за те, що це незрілі роботи. Має бути певна регуляція професійної компетенції...».

- *Зарубіжні партнери, які заходять на копродукцію, не розраховують на роботу кеш-рибейтів* (cash rebate – дослівно це перекладається як «повернення грошей», й, по суті, це субсидія виробникам, які приходять знімати в Україні, – повернення частини витрачених коштів): якби працювали кеш-рибейти, співпрацювати з іноземцями, які готові сюди приїздити на зйомки, було б набагато простіше. Наприклад, в Україні вже відзнято достатню кількість індійських фільмів, адже це зручно й економічно, тут можна зімітувати багато інших країн світу: «У нас навіть пустелі свої є – Олешківські піски. Америку неможливо зімітувати, але Європу – легко. Треба подумати, як можна „дотиснути” нашу поважну владу, яка багато в чому йде нам назустріч, щоб *кеш-рибейти* запрацювали. Бо нам це необхідно».

В цьому дискурсі А. Паленчук побачила дуже велику заслугу П. Ілленка й представників кіноіндустрії, які об'єднуються задля відстоювання інтересів кіноспільноти – тут є відповідальність і відчуття колективної причетності [69].

Попри всі наявні проблеми культурної політики – відсутність розуміння стратегічних цілей та наступності, недостатня комунікація державних органів влади з культурною спільнотою, проблеми фінансування, етики публічних висловлювань і все інше, що червоною лінією проходило крізь повідомлення ЗМІ у 2018 році, – сьогодні можна впевнено констатувати: українське стає модним у світі. Бо те, що робиться для себе – робиться гарно та якісно.

Без сумніву, для кожної української інституції, що займається темою культури, для кожного культурного менеджера та митця окремо, 2018 рік був не легким, оскільки культура, як і раніше залишається чимось «недостатньо серйоз-

зним» – проте всі вони зробили за рік багато й, навіть, трохи більше, ніж могли. І насправді, кожна ініціатива, навіть маленька та незначна, стала великим внеском в українську культуру.

Список першоджерел

1. «В єдності сила народу – Боже, нам єдність подай» [Електронний ресурс] : [інформація] // Уряд. кур'єр. – 2019. – 3 січ. – Режим доступу: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/v-yednosti-sila-narodu-bozhe-nam-yednist-podaj/>.
2. Томос став подією року, – соціопитування. – ЗІК [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/social_questioning/74099/
3. Артеменко О. Ukraine Now, Сенцов і KAZKA: культурні підсумки 2018 року [Електронний ресурс] / Ольга Артеменко. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2610802-ukraine-now-sencov-i-kazka-kulturni-pidsumki-2018-roku.html>.
4. Держкіно перевиконало план і заробило майже 9 млн грн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cultua.media/culture/actual-novini/derzhkino-perevykonalo-plan-i-zarobylo-majzhe-9-mln-hrn/>.
5. Андрус Д. Підсумки 2018 року одним рядком [Електронний ресурс] / Денис Андрус. – Режим доступу: <https://tverezo.info/post/82792>.
6. Отечественное кино возрождается, а украинский язык стал модным, – Порошенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://censor.net.ua/news/3101447/otechestvennoe_kino_vozrojdaetsya_a_ukrainskiyi_yazyk_stal_modnym_poroshenko.
7. Вергеліс О., Константинова К. Трамвай «Успіх» [Електронний ресурс] / Олег Вергеліс, Катерина Константинова // Дзеркало тижня. Україна. – 2018. – 28 груд. – Режим доступу: https://dt.ua/ART/tramvay-uspih-2018-298140_.html.
8. Семенік О. Підсумки року: малі кроки [Електронний ресурс] / Оксана Семенік. – Режим доступу: <http://www.korydor.in.ua/ua/opinions/pidsumky-roku-2018.html>.
9. Юлія Федів: «На 2019 рік нам залишили бюджет у 708 млн грн, але без патріотичного кіно» [Електронний ресурс] / [інтерв'ю вела] Д. Бадьор. – Режим доступу: https://ukr.lb.ua/culture/2018/12/18/415314_yuliya_fediv_na_2019_rik_zalishili.html.
10. Медіа-кіт Український культурний фонд: Звіт УКФ 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ucf.in.ua/storage/docs/21012019/-Звіт%20УКФ%202018.pdf>.
11. Бадьор Д. Задущливі обійми держави. Про культурну політику після Майдану [Електронний ресурс] / Д. Бадьор. – Режим доступу: https://ukr.lb.ua/culture/2018/11/25/413298_zadushlivi_obiymi_derzhavi_pro.html
12. Про проект [Електронний ресурс] // Промприлад. Реновація : [сайт]. – Режим дотупу: <https://promprylad.in.ua/ua/>.

13. Музей сучасного мистецтва у Луцьку, або Як зробити місто туристичною меккою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.volynnews.com/news/all/podolaty-provintsiynist-i-zrobyty-lutsk-turystychnoiu-mekkoiu-dlia-shanuva/>

14. Палац Ілліча [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Палац_Ілліча.

15. «Незручна спадщина» Кмитівського музею образотворчого мистецтва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2574745-nezrucna-spadsina-kmitivskogo-muzeu-obrazotvorcogo-mistectva.html>.

16. Український язык – важнейший фактор нашего единства, – Порошенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://sensor.net.ua/news/3105918/ukrainskiyi_yazuk_vajneyishiye_faktor_nashego_edinstva_poroshenko

17. В 2018 году радиостанции оштрафовали почти на 2 млн гривен из-за языковых квот [Електронний ресурс] // Фокус. – 2019. – 3 янв. – Режим доступу: <https://focus.ua/ukraine/416712-v-2018-godu-radiostancii-oshtrafovali-pochti-na-2-mln-griven-izza-yazykovyx-kvot.html>.

18. Частка державної мови в телебаченні України перевищила 90% [Електронний ресурс] // Україна молода. – 2018. – 30 груд. – Режим доступу: <http://umoloda.kiev.ua/number/0/188/129242/>.

19. Заноз Н. Квоти на музику в Україні не лише запобігають експансії Кремля [Електронний ресурс] / Назарій Заноз. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29619773.html>.

20. Стельмашевська О. Час сміливих, зухвалих, талановитих: 2018 рік, мабуть, як ніколи був знаковим для класичної музики [Електронний ресурс] / Ольга Стельмашевська // День. – 2018. – 28 груд. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/chas-smilyvyh-zuhvalyh-talanovytyh>

21. Ольга Стельмашевська. Опера без кордонів! [Електронний ресурс] / Ольга Стельмашевська. – Режим доступу: <https://opera.lviv.ua/opera-bez-kordoniv/>.

22. «Схід Опера» йде в авангарді українського музичного театру – міжнародні експерти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://i-pro.kiev.ua/content/skhid-opera-ide-v-avangardi-ukrayinskogo-muzichnogo-teatru-mizhnarodni-eksperti>.

23. Радзівська В. Українська опера ІУОВ увійшла до топ-10 найкращих сучасних опер світу [Електронний ресурс] / Валерія Радзівська // Газета по-українськи. – 2018. – 27 груд. – Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/culture/_ukrayinska-opera-iyov-uvijshla-do-top10-najkraschih-suchasnih-oper-svitu/877165.

24. Опера Влада Троїцького ІУОВ увійшла до топ-10 кращих у світі: [інформація] [Електронний ресурс] // Україна молода. – 2018. – 27 груд. – Режим доступу: <http://umoloda.kiev.ua/number/0/2006/129185/>.

25. Сучасна українська опера потрапила до топ-10 найкращих у світі : [інформація] [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. Україна. – 2018. – 27 груд. – Режим доступу: <https://dt.ua/CULTURE/ukrayina-vpershe-potrapila-do-top-10-naykraschih-suchasnih-oper-svitu-298120.html>.

26. Поліщук Т. ІУОВ – нестандартно і талановито: вперше Україна у топ-10 найкращих сучасних опер та музичних перформансів світу [Електронний ресурс] // День. – 2018. – 28 груд. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/iyov-nestandardno-i-talanovyto>.

27. Пухарев Ф. 14 перемог: як змінилася українська музика після Євромайдану: позитивні зміни у вітчизняному музичному процесі після Революції Гідності 2013–2014 років [Електронний ресурс] / Фил Пухарев. – Режим доступу: https://karabas.live/uamusic_peremoha/.

28. Ткачук А. Порошенко назвав свій топ пісень минулого року [Електронний ресурс] / Анастасія Ткачук. – Режим доступу: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1771333-poroshenko-nazvav-sviy-top-pisen-minulogo-roku>.

29. Порошенко назвав свій топ пісень минулого року [Електронний ресурс] : [інформація] // День. – 2019. – 3 січ. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/news/030119-poroshenko-nazvav-sviy-top-pisen-mynulogo-roku>.

30. Хіт гурту KAZKA «Плакала» побив новий рекорд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/society/10398189-hit-gurtu-kazka-plakala-robiv-noviy-rekord.html>.

31. Панасов И. 10 позитивных трендов в современной украинской музыке: главный редактор Karabas LIVE Игорь Панасов – о том, в чем прогрессирует музыкальная индустрия в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://karabas.live/10-trends-ua-music/>.

32. Назвали найкращі пісні року [Електронний ресурс] : [інформація] // Газета по-українськи. – 2018. – 28 груд. – Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/culture/_nazvali-najkraschi-pisni-roku/877359.

33. Не Винник і KAZKA: назвали лідера українського ефіру 2018 року [Електронний ресурс] : [інформація] // День. – 2018. – 28 груд. – Режим доступу: <https://vchirniykiev.com.ua/news/ne-vynnyk-i-kazka-nazvaly-lidera-ukrainskoho-efiru-2018-roku>.

34. Пісні українською мовою зайняли більш ніж половину місць у річному топ-40 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukr.lb.ua/culture/2018/12/27/415938_pisni_ukrainskoju_movoju_zaynyali.html.

35. Шрамко Ю. У топі кращих пісень року більшість україномовні [Електронний ресурс] / Юлія Шрамко. – Режим доступу: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1770421-u-topi-kraschikh-pisen-roku-bilshist-ukrayinomovni>.

36. У Нацраді бачать новий тренд української пісні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://i-pro.kiev.ua/content/u-natsradi-bachat-novii-trend-ukrayinskoyi-pisni>.

37. «Ми не помітили, як змінилися» [Електронний ресурс] // День. – 2018. – 28 груд. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/novorichna-anketa-dnya-onovlyuyetsya-den-ukrayiny/my-ne-pomityly-yak-zminyls>.
38. Загурська Е. Дай серцю волю: про найгучнішу прем'єру 2018 року в Харківському драматичному театрі імені Т. Шевченка [Електронний ресурс] / Ельвіра Загурська // День. – 2019. – 15 січ. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/day-sercyu-volyu>.
39. Яковленко К. Підсумки – 2018 у мистецтві: рік можливостей, втрат і авангарду [Електронний ресурс] / Катерина Яковленко https://ukr.lb.ua/culture/2018/12/27/415877_pidsumki2018_mistetstvi_rik.html.
40. Что читать: 5 лучших книг об искусстве, вышедших в 2018-м [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.buro247.ua/culture/books/chto-chitat-luchshie-knigi-ob-iskusstve-vyshedshie.html>.
41. Ілюстраторка з України перемогла на європейському конкурсі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cultua.media/culture/actualnovini/iliustratorka-z-ukrainy-peremohla-na-ievropejskomu-konkursi/>.
42. Музеї як культурні хаби: майбутнє традицій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prostir.museum.ua/post/41476>.
43. Міністерство культури України: звіт за 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prostir.museum.ua/post/41461>.
44. Мінкультури включило кримськотатарський орнамент орьнек до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245355790&cat_id=245154164.
45. Лиховид І. Пам'ятки зачекалися. У проголошений урядом рік охорони культурної спадщини активність проявила не держава, а громада [Електронний ресурс] / Інна Лиховид // День. – 2018. – 30 груд. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/pamyatky-zachekalysya>.
46. Мітічева Г. «Тиск російської книги на українську знизився» – Д. Капранов [Електронний ресурс] / Ганна Мітічева. – Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/culture/_tisk-rosijskoyi-knigi-na-ukrayinsku-znizivsya-kapranov/879404.
47. Порошенко назвав 6 знакових для нього книг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukr.lb.ua/news/2019/01/03/416406_poroshenko_nazvav_6_znakovih_nogo.html.
48. Оприлюднено імена лауреатів Держпремії «Українська книжка року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://sensor.net.ua/ua/news/3087006/-oprylyudneno_imena_laureativ_derjpremiyi_ukrayinska_knyjka_roku.
49. У Держкомтелерадіо визначили «кращі» книжки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bukvoid.com.ua/events/bookmarket/2018/11/22/180011.html>.

50. «ЛітАкцент року – 2018»: короткий список [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2018/12/30/litaktsent-roku-2018-korotkiy-spisok/>.
51. Український ПЕН назвав найкращі українські книжки 2018 року [Електронний ресурс]: [інформація]. – Режим доступу: <https://detector.media/infospace/article/143630/2018-12-26-ukrainskii-pen-nazvav-naikrashchi-ukrainski-knizhki-2018-roku/>.
52. У Pen Ukraine обрали найкращі книжки 2018 року [Електронний ресурс] : [інформація]. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2018/12/26/u-pen-ukraine-obrali-naukrashhi-knizhki-2018-roku/>.
53. Катаєва М. Письменники та журналісти назвали кращі українські книги 2018 року [Електронний ресурс] / Марія Катаєва // Вечірній Київ. – 2018. – 27 груд. – Режим доступу: <https://vechirniykiev.com.ua/news/pys-mennyky-ta-zhurnalisty-nazvaly-krashchi-ukrains-ki-knyhy-2018-roku>.
54. Коцарев О. Від класики до фентезі: топ-10 книжок року, що минає [Електронний ресурс] / Олег Коцарев // День. – 2018. – 28 груд. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayinci-chytayte/vid-klassyky-do-fentezi>.
55. Найкращі книжки 2018 року за версією книгоблогерів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukr.lb.ua/blog/book_shelf/416111_naykrashchi_knizhki_2018_roku_versiieyu.html.
56. 10 найважливіших українських книг 2018 року. Юрій Андрухович, Ганна Улюра, Олег Коцарев і не тільки – пояснює Євгеній Стасіневич [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.the-village.com.ua/village/knowledge/knowledge-2018/279649-10-nayvazhlivishih-ukrayinskih-knig-2018-stasinevich>.
57. Петренко Т. Що відбулося в українській прозі за 2018-й рік [Електронний ресурс] / Тетяна Петренко. – Режим доступу: <http://www.chytomo.com/zabute-mystetstvo-kazkarstva-shcho-vidbulosia-v-ukrainskij-prozi-za-rik/>.
58. Корнієнко Н. Наші за кордоном: іноземні переклади українських книжок 2018-го [Електронний ресурс] / Наталя Корнієнко. – Режим доступу: <http://www.chytomo.com/nashi-za-kordonom-inozemni-pereklady-ukrainskykh-knyzhok-2018-ho/>.
59. Назвали найпопулярніших українських письменників за кордоном [Електронний ресурс] // Газета по-українськи. – 2018. – 28 груд. – Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/culture/_nazvali-najpopulyarnishih-ukrayinskih-pismen-nikiv-za-kordonom/876997.
60. Духнич О. Бути переможцем. Юрій Андрухович – про успіхи України, мову культури і головний ризик у війні з РФ [Електронний ресурс] / Ольга Духнич // Новое время. – 2019. – 3 янв. – Режим доступу: https://style.nv.ua/ukr/art/knigi_art/buti-peremozhtsem-jurij-andruxovich-pro-uspikhi-ukrajini-movoju-kulturi-i-holovnij-rizik-vijni-z-rf-2516256.html.

61. Щур О. То що ж в Україні з читанням? [Електронний ресурс] / Оксана Щур. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/columns/2019/01/9/-235011/>.

62. Українкий язык – важнейший фактор нашего единства, – Порошенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://sensor.net.ua/news/3105918/-ukrainskiyi_yazyk_vajneyishiye_faktor_nashego_edinstva_poroshenko.

63. Нова хвиля українського кіно. Які стрічки вийшли в прокат у 2018 році [Електронний ресурс]: [інформація] // Тиждень. – 2018. – 18 груд. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/News/224464>.

64. Туманова Т. «Донбас» та «Дике поле»: які фільми Порошенко рекомендує до перегляду році [Електронний ресурс] / Тоня Туманова. – Режим доступу: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1771656-donbas-ta-dike-pole-yaki-filmi-poroshenko-rekomenduye-do-pereglyadu>.

65. На виробництво українських фільмів у 2018 році витратили близько 480 млн гривень – Держкіно [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kino-2018/29711458.html>.

66. Українські фільми за 2018 рік зібрали в національному прокаті майже 200 млн грн – Ілленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://detector.media/production/article/144152/2019-01-20-ukrainski-filmi-za-2018-rik-zibrali-v-natsionalnomu-prokati-maizhe-200-mln-grn-illenko/>.

67. Зінченко Л. Чим жило і що (не) здобуло українське кіно в 2018 році [Електронний ресурс] / Лілія Зінченко. – Режим доступу: <https://detector.media/production/article/144238/2019-01-23-chim-zhilo-i-shcho-ne-zdobulo-ukrainske-kino-v-2018-rotsi/>.

68. Підгора-Гвядзовський Я. Кінематографічний пінг-понг – 2018: підсумки року [Електронний ресурс] / Ярослав Підгора-Гвядзовський. – Режим доступу: <https://detector.media/infospace/article/143697/2018-12-28-kinematografichnii-ping-pong-2018-pidsumki-roku/>.

69. Анна Паленчук: Екранізація «Номерів» – це найбільш тривалий і складний акт підтримки Олега Сенцова [Електронний ресурс] / [інтерв'ю вела] Лілія Зінченко. – Режим доступу: <https://detector.media/production/article/142757/2018-11-22-anna-palenchuk-ekranizatsiya-nomeriv-tse-naibilsh-trivalii-i-skladnii-akt-pidtrimki-olega-sentsova/>.

Матеріал підготувала

Шлепакова Т. Л.

головний бібліограф відділу наукового аналізу та узагальнення інформації

Комп'ютерне опрацювання та редагування ***І. Г. Піленко***

Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 2,21. Б/т. Зам. 16. Безплатно

НБУ імені Ярослава Мудрого, Київ-1, Грушевського, 1. Тел. 278–85–12